

Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla

Maakuntamuseoselvitys

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:43

Niina Uusi-Seppä

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:43

Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla

Maakuntamuseoselvitys

Niina Uusi-Seppä

*Suomi
Finland*
100

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN (nid.): 978-952-263-520-4

ISBN PDF: 978-952-263-519-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto, Teija Metsänperä

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	13.11.2017
Tekijät	Niina Uusi-Seppä	
Julkaisun nimi	Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla. Maakuntamuseoselvitys	
Julkaisusarja ja nro	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:43	
Diaarinumero		Teema kulttuuri
ISBN painettu	978-952-263-520-4	ISSN painettu 1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-519-8	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-519-8	
Sivumäärä	58	Kieli suomi
Asiasanat	museot, kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö	
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi Satakunnan museolta selvityksen, jossa tuli kartoittaa ja kuvata maakuntamuseoiden hoitamat tehtäväkokonaisuudet kulttuuriympäristöasioissa sekä selvittää maakuntamuseoiden tarjoamien kulttuuriympäristöpalveluiden alueellinen saatavuus ja resursointi. Lisäksi tuli selvittää maakuntamuseoiden osallistuminen erilaisiin alueellisiin verkostoihin sekä tunnistaa muut kulttuuriympäristötehtävistä vastaavat toimijat.</p> <p>Selvitys on osa ympäristöministeriön hanketta <i>Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla</i> (2017–2018), jonka tavoitteena on edistää kulttuuriympäristö- ja maisema-asioiden hoitoon liittyvien hyvien ja vaikuttavien toimintatapojen muotoutumista maakuntaudistuksen toteutuessa sekä tukea alueellista muutosprosessia kulttuuriympäristöasioiden osalta.</p> <p>Selvitys pohjaa kyselyaineistoon, joka osoitettiin 21 maakuntamuseolle ja kolmelle muulle kulttuuriympäristön viranomaistehäviä hoitavalle museolle (Saamelaismuseo Siida sekä Espoon ja Vantaan kaupunginmuseot). Lisäksi kyselyyn vastasivat Museoviraston maakunnallisia tehtäviä hoitavat yksiköt.</p> <p>Selvityksessä on nostettu esiin maakuntamuseoiden vahvuudet ja hyvät käytännöt, joiden pohjalta on laadittu kehittämisehdotukset tehtävistä, työnjaosta ja yhteistyön järjestämisestä alueilla maakuntamuseoiden näkökulmasta.</p>	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017	
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	13.11.2017
Författare	Niina Uusi-Seppä	
Publikationens titel	Kulturmiljön som resurs i landskapen och regionerna. Utredning om landskapsmuseerna	
Publikationsserie	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:43	
Diarienummer		Tema kultur
ISBN tryckt	978-952-263-520-4	ISSN tryckt 1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-519-8	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-519-8	
Sidantal	58	Språk finska
Nyckelord	museer, kulturarv, kulturmiljö	
Referat	<p>Undervisnings- och kulturministeriet har låtit Satakunda museum göra en utredning som siktar till att kartlägga och beskriva de uppgiftshelheter i frågor angående kulturmiljön som landskapsmuseerna sköter samt utreda den regionala tillgängligheten av de kulturmiljötjänster som landskapsmuseerna tillhandahåller samt deras resursallokering. Dessutom siktar utredningen till att utreda i vilken grad landskapsmuseerna deltar i olika regionala nätverk samt identifiera andra aktörer som ansvarar för kulturmiljöuppgifter.</p> <p>Utredningen är en del av miljöministeriets projekt <i>Kulturmiljön som resurs i landskapen och regionerna (Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla)</i>, (2017–2018), vars mål är att främja skapandet av bästa och effektiva verksamhetssätt för skötseln av uppgifter i samband med kulturmiljöer och landskap samt stödja den regionala ändringsprocessen i fråga om kulturmiljöer.</p> <p>Utredningen bygger på en enkät som skickades till 21 landskapsmuseer och tre andra museer som sköter myndighetsuppgifter i samband med kulturmiljöer (samiska museet Siida samt Esbo och Vanda stadsmuseer). På enkäten svarade även enheter som sköter Museiverkets landskapsuppgifter.</p> <p>I utredningen lyfts fram landskapsmuseernas styrkor och bästa praxis, utifrån vilka man utarbetat utvecklingsförslag för uppgifter, arbetsfördelning och ordnande av samarbetet i regionerna ur landskapsmuseernas perspektiv.</p>	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2017	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture	13.11.2017	
Authors	Niina Uusi-Seppä		
Title of publication	Cultural environment as a resource in counties and regions. Report on regional museums		
Series and number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2017:43		
Register number		Subject	culture
ISBN (printed)	978-952-263-520-4	ISSN (printed)	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-519-8	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-519-8		
Pages	58	Language	Finnish
Keywords	museums, cultural heritage, cultural environment		
<p>Abstract</p> <p>The Satakunta Museum has produced a report for the Ministry of Education and Culture describing the tasks performed by regional museums in cultural environment matters and reviewing the regional availability of cultural environment services provided by regional museums and the resources allocated to them. As part of its work, the Satakunta Museum was also asked to review the participation of regional museums in regional networks and to identify other actors responsible for cultural environment tasks.</p> <p>The report is part of the Ministry of the Environment project <i>Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla (Cultural environment as a resource in counties and regions), (2017–2018)</i> which has two aims: to encourage the establishment of good and effective practices in the management of cultural environment and landscape matters as part of the regional government reform and to support the regional change process in cultural environment matters.</p> <p>The report is based on the questionnaires sent to 21 regional museums and three other museums responsible for official tasks in the field of cultural environment (Sámi Museum Siida, and the City Museums of Espoo and Vantaa). The units of the National Board of Antiquities performing regional tasks also responded to the questionnaire.</p> <p>The report highlights the strengths of the regional museums and the good practices that have been used as a basis for development proposals in the field of tasks, division of work, and cooperation at the regional level from the perspective of regional museums.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Printed by	Lönnberg Print & Promo, 2017		
Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1	Johdanto	9
2	Työnjako Museoviraston ja maakuntamuseoiden välillä	11
2.1	Maakuntamuseoiden tehtävät.....	11
2.2	Museoviraston tehtävät.....	12
2.3	Museoviraston ja maakuntamuseoiden yhteistyösopimus.....	14
3	Maakuntamuseot kulttuuriympäristö-palveluiden tuottajina	16
4	Muut kulttuuriympäristötehtäviä hoitavat toimijat ja alueellinen yhteistyö	22
5	Kehittämistarpeita	24
6	Vahvuudet ja hyvät käytännöt	28
6.1	Vahvuuksia ja erityisosaamista.....	28
6.2	Hyvät käytännöt.....	29
6.2.1	Poikkihallinnolliset työryhmät.....	29
6.2.2	Vuorovaikutus ja osallistumisen mahdollistaminen.....	30
6.2.3	Maakuntaliiton ja kuntien sitouttaminen kulttuuriympäristötyöhön.....	31
7	Kulttuuriympäristö ja maakuntaudistus	33
8	Kehittämisehdotukset työnjaosta ja yhteistyön järjestämisestä tulevaisuudessa	36
	Liitteet	33
	Liite 1. Kulttuuriympäristötehtäviä hoitavat toimijat ja alueellinen yhteistyö.....	40
	Liite 2. Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla –hankkeeseen liittyvä maakuntamuseoselvitys.....	52

1 Johdanto

Kulttuuriympäristöasioiden hoitoa koskeva toimintaympäristö tulee muuttumaan merkittävästi vuonna 2019 voimaan astuvan maakuntaudistuksen myötä. Tähän muutokseen liittyen ympäristöministeriö on käynnistänyt *Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla* -hankkeen, jonka tavoitteena on edistää kulttuuriympäristö- ja maisema-asioiden hoitoon liittyvien hyvien ja vaikuttavien toimintatapojen muotoutumista maakuntaudistuksen toteutuksessa sekä tukea alueellista muutosprosessia kulttuuriympäristöasioiden osalta.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset), maakunnan liitot, museoviranomaiset (Museovirasto ja maakuntamuseot) sekä kunnat ovat viranomaisia, joiden vastuulle kuuluu kulttuuriympäristöä ja maisemia koskevia tehtäviä. Maakuntaudistuksen myötä ELY-keskukset ja maakunnan liitot lopettavat toimintansa. Tilalle tulevat uudet itsehallinnolliset maakunnat ja valtakunnallinen valtion lupa- ja valvontavirasto. Myös kuntien rooli on muuttumassa maakunta- ja kuntauudistuksesta sekä maankäyttö- ja rakennuslain muutoksista johtuen. Kunnan elinvoima-, sivistys- ja hyvinvointirooli korostuu maakuntien perustamisen myötä.¹

Museovirasto toimii Suomessa valtakunnallisena kulttuuriympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena. Alueellisella tasolla Museovirasto on sopinut tehtävien työnjaosta maakuntamuseoiden kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla keväällä 2017 valmistuneessa ehdotuksessa museopoliittiseksi ohjelmaksi käsitellään myös kulttuuriympäristön asiantuntijatehtävien järjestämistä tulevaisuudessa. Alueelliset asiantuntija- ja kehittämistehtävät esitetään jatkossa hoidettaviksi alueellisissa vastuumuseoissa. Näihin tehtäviin kuuluvat muun muassa kulttuuriympäristön asiantuntijatehtävät (hallinnollinen ja fyysinen suojelu, kehittäminen, tiedon tuotanto, neuvonta ja viestintä, sidosryhmätyö).² Ehdotus on pohjana tulevassa museolain kokonaisuudistuksessa.

1 Tehtäväkuvaus. Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla -hanke, Ympäristöministeriö 27.1.2017.

2 Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:9.

Myös muinaismuistolain uudistuksen ensimmäinen vaihe aloitetaan vuonna 2017. Museolain ja muinaismuistolain uudistuksen yhteydessä museoiden tehtäviin voi tulla muutoksia. Näihin muutoksiin liittyen opetus- ja kulttuuriministeriö on tilannut Satakunnan Museolta *Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla* -hankkeeseen liittyvän erillisen maakuntamuseoselvityksen. Selvityksen tavoitteena on

- selvittää maakuntamuseoiden tarjoamien kulttuuriympäristöpalveluiden alueellinen saatavuus ja resursointi
- kuvata maakuntamuseoiden hoitamat tehtäväkokonaisuudet kulttuuriympäristöasioissa
- tunnistaa muut kulttuuriympäristön tehtäviä hoitavat toimijat sekä tehtäväkokonaisuuksien ja toimijoiden vaihtelu maakunnittain
- selvittää maakuntamuseoiden osallistuminen alueellisiin/maakunnallisiin yhteistyöryhmiin ja -verkostoihin ja kuvata yhteistyömuodot
- tunnistaa vahvuudet ja hyvät käytännöt, joiden pohjalta tuotetaan kehittämisehdotukset tehtävistä, työnjaosta ja yhteistyön järjestämisestä alueilla maakuntamuseoiden näkökulmasta.

Selvityksessä tehtiin keväällä 2017 laaja kysely kaikille maakuntamuseoille (21 kpl) ja kolmelle muulle kulttuuriympäristön viranomaistehtäviä hoitavalle museolle (Saamelaismuseo Siida sekä Espoon ja Vantaan kaupunginmuseot). Kysymyksiä oli noin 50 ja ne käsitelivät museoiden viranomais- ja asiantuntijatoimintaa, alueellisia verkostoja ja kumppaneita, kulttuuriympäristötyön haasteita, vahvuuksia ja hyviä käytäntöjä sekä näkemyksiä maakuntauudistuksen vaikutuksista kulttuuriympäristötehtävien hoitoon. Vastausaikaa oli neljä viikkoa ja vastauksia saatiin 22. Kaksi maakuntamuseota jätti vastaamatta kyselyyn, mutta hekin vastasivat erikseen lähetettyyn lyhyeen sähköpostikyselyyn.

Kyselystä tehtiin sovellettu versio myös Museoviraston maakunnallisia tehtäviä hoitaville yksiköille (Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut, Itä- ja Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut, Ohjaus ja tuki -yksikkö). Kaikilta kolmelta yksiköltä saatiin vastaukset.

Kyselyn lisäksi haastateltiin laajemmin Satakunnan ja Pirkanmaan maakuntamuseoita. Lisäksi haastateltiin puhelimitse Turun maakuntamuseota ja tehtiin sähköpostitse tarkentavia lisäkysymyksiä Keski-Suomen, Kuopion ja Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseoille erityisesti hyviin käytäntöihin liittyen.

2 Työnjako Museoviraston ja maakuntamuseoiden välillä

2.1 Maakuntamuseoiden tehtävät

Maakuntamuseoiden asema ja tehtävät perustuvat museolakiin (729/1992). Opetus- ja kulttuuriministeriö nimeää museon maakuntamuseoksi ja sille maksetaan alueellisten tehtävien vuoksi korotettua valtionosuutta. Korotetun valtionosuuden edellytyksenä on, että museolla on suunnitelma alueellisen toiminnan painopisteistä ja tavoitteista, joista museot neuvottelevat Museoviraston kanssa nelivuotiskausittain.

Valtioneuvoston museoista annetun asetuksen (1192/2005) mukaan maakuntamuseon tehtävänä on:

1. edistää museotoimintaa, kulttuuriympäristön säilymistä sekä visuaalista kulttuuria toiminta-alueellaan;
2. huolehtia alueensa museotoiminnan keskinäisestä yhteistyöstä ja kulttuuriperintöön ja taiteeseen liittyvän tiedon saatavuudesta;
3. antaa asiantuntija-apua toimialaansa liittyvissä kysymyksissä;
4. huolehtia niistä valtiolle kuuluvista tehtävistä, joista on Museoviraston kanssa erikseen sovittu;
5. suorittaa opetusministeriön antamat muut tehtävät.³

Neljännän kohdan mukaisesti kulttuuriympäristötehtävien hoidosta on sovittu Museoviraston ja maakuntamuseoiden välisillä yhteistyösopimuksilla.

³ Suomen lainsäädäntö: www.finlex.fi

2.2 Museoviraston tehtävät

Museovirasto on virastosta annetun lain (282/2004) ja asetuksen (407/2004) mukaan kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön suojelusta vastaava asiantuntijaviranomainen Suomessa.

Lain mukaan Museoviraston tehtävänä on:

1. huolehtia kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta, hoidosta ja näytteillä pidosta;
2. toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena;
3. vastata muinaisjäännösten ja, jollei asia kuulu muun viranomaisen toimialaan, kulttuuriympäristön hoidosta ja valvonnasta;
4. huolehtia kulttuuriperinnön tutkimisesta ja kulttuuriperintöä koskevan tiedon tallentamisesta, säilyttämisestä ja käytettäväksi saattamisesta.

Asetuksen mukaan Museoviraston tehtävänä on lisäksi:

1. johtaa ja kehittää maan yleistä museotointa;
2. huolehtia kulttuuriympäristön suojelusta ja sen valvonnasta sekä alan kehittamisestä, jollei asia kuulu muun viranomaisen toimialaan;
3. ylläpitää museoita ja järjestää näyttelyitä;
4. suorittaa arkeologian, historian, kansatieteen, merihistorian, numismatiikan, rakennushistorian ja taidehistorian alaan kuuluvaa tallennusta ja tutkimusta ja harjoittaa alan julkaisutoimintaa;
5. huolehtia arkeologisen, meriarkeologisen ja kulttuurihistoriallisen aineiston konservoinnista sekä antaa restaurointialan ohjausta;
6. toimia valtion kiinteistövarallisuuden haltijavirastona ja rakennuttajana muinaisjäännöskohteissa ja viraston kiinteistöissä;
7. ylläpitää ja edistää alansa kansainvälisiä yhteyksiä ja edistää suomalaisen kulttuuriperinnön tunnettuisuutta ulkomailla;
8. välittää tietoa myös muiden kansojen kulttuurista;
9. lisätä yleisön tietoisuutta ja tuntemusta kulttuuriperinnöstä;
10. huolehtia viraston toimialaa koskevan lainsäädännön toteutumisesta yhdessä muiden viranomaisten ja muun museolaitoksen kanssa;
11. hoitaa valtionavustusten myöntämiseen liittyvät tehtävät;
12. hoitaa muut tehtävät, jotka säädetään tai määrätään sen tehtäviksi.⁴

⁴ Suomen lainsäädäntö: www.finlex.fi

Museovirasto seuraa ja valvoo muun muassa muinaisjäänöksiin sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin rakennuksiin ja ympäristöihin liittyvää maankäytön suunnittelua ja kehittämistä. Viranomaistoiminnan välineitä ovat esimerkiksi lausunnot, neuvottelut, katselmukset ja tarkastukset. Museovirasto on siirtänyt yhteistyösopimuksilla kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntija- ja viranomaistehtäviä maakuntamuseoille. Sopimusten laajuus vaihtelee sen mukaan, onko maakuntamuseolla rakennustutkijaa, restauroinnin asiantuntijaa tai arkeologia.⁵

Museovirasto vastaa viranomaistehtävistä erityislaeilla (kirkkolaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta), asetuksilla ja sopimuksilla suojellun rakennusperinnön osalta koko maassa sekä myöntää tutkimusluvut arkeologisiin kaivauksiin ja tallentaa tutkimuksiin liittyvät raportit. Vedenalaisen arkeologian osalta Museoviraston toiminta-alueena on koko Suomi.

Museoviraston maakunnallisia tehtäviä hoitavia yksiköitä ovat ensi sijassa Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut sekä Itä- ja Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut. Myös kulttuuriympäristön kehittämistehtävistä vastaava Ohjaus ja tuki -yksikkö hoitaa erikseen sovittuja viranomaistehtäviä. Restaurointiyksikkö vastaa esimerkiksi rakennusten entistämisavustuksista.

Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut -yksikkö hoitaa kaikki kulttuuriympäristön viranomaistehtävät Kanta-Hämeen alueella ja muissa maakunnissa Länsi-Suomen alueella maakuntamuseoiden kanssa solmittujen sopimusten mukaisesti. Toimialue ja maakuntamuseoille siirretyt tehtäväkokonaisuudet (arkeologia, rakennustutkimus, restaurointi) näkyvät kartassa sivulla 16 (kuvio 2).

Itä- ja Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut -yksikkö hoitaa kaikki kulttuuriympäristön viranomaistehtävät Pohjois-Karjalassa ja tapauskohtaisesti Tornionlaakson maakuntamuseon alueella. Muissa maakunnissa hoidetaan sopimuksen mukaan osaa viranomaistehtävistä. Toimialue ja maakuntamuseoille siirretyt tehtäväkokonaisuudet (arkeologia, rakennustutkimus, restaurointi) näkyvät kartassa sivulla 16. Tapauskohtaisesti toimitaan myös sellaisissa maakunnissa, joissa maakuntamuseoiden resursointi on niin heikko, että viranomaistehtäviin tarvitaan sijaista esimerkiksi sairaustapauksissa tai muissa poikkeustilanteissa.

Ohjaus ja tuki -yksikön (OT) kulttuuriympäristön kehittämistehtävissä keskeistä on valtakunnallinen näkökulma. Yksikkö tukee lisäksi Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut ja Itä- ja Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut -yksiköiden sekä maakuntamuseoiden viranomaistyötä yksikön erityisosaamisalueilla, jotka eivät kiinnity maantieteellisiin alueisiin. Yksikkö vastaa erikseen sovituista viranomaistehtävistä, jotka sijoittuvat maan-

⁵ Museovirasto: www.nba.fi/fi/ajankohtaista/viranomaistoiminta

tieteellisesti useisiin eri maakuntiin (esimerkiksi Ahvenanmaan kirkot, Suomenlinnan viranomaistehtävät restaurointien osalta sekä useat pääkaupunkiseudun valtio-omisteiset restaurointikohteet).

2.3 Museoviraston ja maakuntamuseoiden yhteistyösopimus

Suomessa toimii 22 maakuntamuseota, joiden tehtävänä on ohjata, kehittää ja tukea museotoimintaa sekä kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön hoitoa ja säilymistä omalla toiminta-alueellaan. Maakuntamuseot ovat pääosin kuntien ylläpitämiä, vaikka niiden toiminta-alueena on koko maakunta. Museot saavat maakunnallisten tehtävien hoitoon korotettua valtionosuutta. Maakuntamuseo on asiantuntija ja yhteistyökumppani alueensa kulttuuriperintöön liittyvissä kysymyksissä. Maakuntamuseot ovat Museoviraston keskeisiä yhteistyökumppaneita ja muodostavat viraston aluetoimistojen, kuntien, ELY-keskusten, maakuntaliitosten ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa tehokkaan maakunnallisen verkoston.⁶

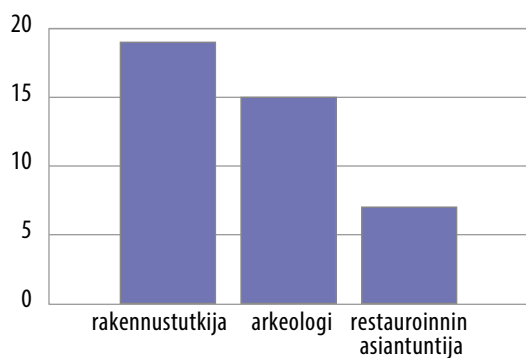
Monessa maakuntamuseossa työskentelee arkeologi, rakennustutkija ja/tai restauroinnin asiantuntija. Tällöin maakuntamuseo voi vastata myös kulttuuriympäristön suojelun asiantuntija- ja viranomaistehtävistä alueellaan Museoviraston kanssa tehdyn työnjako- ja yhteistyösopimuksen mukaisesti. Sopimukset koskevat museon voimavarojen mukaisesti rakennusperintöä ja arkeologiaa sekä korjausrakentamisen ja restauroinnin ohjausta. Maakuntamuseo on osallisena esimerkiksi maankäyttöhankeissa, antaa kaavoitusta koskevat lausunnot ja osallistuu viranomaisneuvotteluihin. Kulttuuriympäristön viranomaistehtävien lisäksi sopimuksessa käsitellään inventointi- ja tutkimustoimintaa, kulttuuriympäristön seurantajärjestelmän kehittämistä, ohjaus- ja neuvontatyötä, tiedonvaihtoa, tiedottamista ja tiedon saatavuutta sekä alan kehittämistoimintaa niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.⁷ Maakuntamuseoiden lisäksi yhteistyösopimus on solmittu Saamelaismuseo Siidan sekä Espoon ja Vantaan kaupunginmuseoiden kanssa.

Maakuntamuseoiden voimavarat kulttuuriympäristötehtävien hoitoon vaihtelevat. Kolmessa maakuntamuseossa ei hoideta kulttuuriympäristön viranomaistehtäviä ollenkaan. Näitä museoita ovat Tornionlaakson maakuntamuseo, Pohjois-Karjalan museo ja Hämeenlinnan kaupunginmuseo (Kanta-Hämeen maakuntamuseo). Näillä alueilla viranomaistehtävistä vastaa Museovirasto. Kolmessa maakuntamuseossa (Pohjois-Pohjanmaan museo, Satakunnan museo, Pirkanmaan maakuntamuseo/Museokeskus Vapriikki) hoidetaan viranomaistehtäviä niin arkeologian, rakennusperinnön kuin korjausrakentamisenkin osalta.

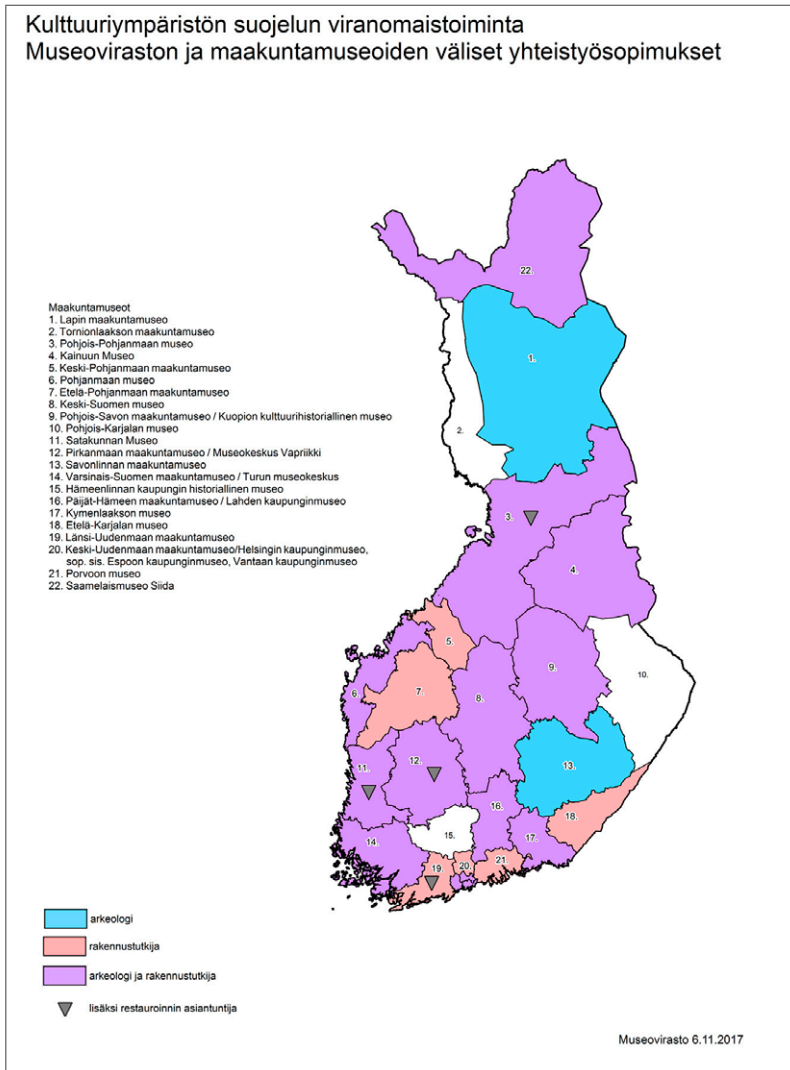
⁶ Museovirasto: www.nba.fi/fi/museoalan_kehittaminen/tietoa_suomen_museoista/maakuntamuseot

⁷ Museovirasto: www.nba.fi/fi/ajankohtaista/viranomaistoiminta/yhteistyö-kulttuuriymparistotehtavissa

Muissa maakuntamuseoissa hoidetaan osaa viranomaistehtävistä. Työnjako selviää kartasta sivulla 16. Rakennusperintöön kuuluvia viranomaistehtäviä hoidetaan kaikkiaan 19 ja arkeologiaan liittyviä 15 museon alueella. Korjausrakentamiseen ja restauroinnin ohjaukseen liittyvistä viranomaistehtävistä on tehty sopimus 7 museon kanssa.

Kuvio 1. Sopimukset viranomaistehtävien hoidosta Museoviraston kanssa

Kuvio 2. Kulttuuriympäristön suojelun viranomaistoiminta. Museoviraston ja maakuntamuseoiden väliset yhteistyösopimukset

Lähde: Museovirasto/www.nba.fi

3 Maakuntamuseot kulttuuriympäristö- palveluiden tuottajina

Maakunnat ovat erilaisia, joten myös maakuntamuseoiden kulttuuriympäristötyötä tekevän henkilöstön määrä vaihtelee suuresti. Pienimmillään henkilöstön määräksi ilmoitettiin 1 ja enimmillään 9 vakituista työntekijää. Pohjois-Karjalan museossa ei ole yhtään kulttuuriympäristötyötä tekevää työntekijää. Vakituisten työntekijöiden lisäksi monissa museoissa on erilaista projektihenkilöstöä, harjoittelijoita ym. täydentävää työvoimaa. Suurissa kaupungeissa on eniten henkilökuntaa, mutta työtäkin on kasvavissa keskuksissa paljon. Pohjoisen maakunnissa henkilöstöä puolestaan on vähän toimialueen laajuuteen nähden.

Asiantuntijatehtäviä hoitavien henkilöiden koulutustausta on yleisimmin filosofian maisteri (pääaineena yleisimmin kansatiede, taidehistoria tai arkeologia, parissa tapauksessa historia ja kulttuuriantropologia), arkkitehti tai konservaattori. Maakuntatutkijoiden rooli kulttuuriympäristötyössä vaihtelee alueittain. Yleensä niillä alueilla, joilla ei ole rakennustutkijaa, maakuntatutkija hoitaa enemmän myös kulttuuriympäristöön liittyviä tehtäviä. Vastauksissa oli jonkin verran eroja siinä, laskettiin henkilöresurssiin mukaan myös erilainen hallinnollinen ja toimistotyö. Suurimmalla osalla maakuntamuseoista ei ole erillistä kulttuuriympäristöyksikköä, joten hallinnollinen työ on vaikeampi jyvittää museon eri toimialueille.

Kysyttäessä museoiden nykyisten resurssien riittävyttä kulttuuriympäristötehtävien hoitoon vastaukset vaihtelivat suuresti. Seitsemän museota arvioi resurssinsa jokseenkin tai täysin riittämättömiksi ja neljä vastaavasti jokseenkin tai täysin riittäviksi. Vastausten perusteella parhaat resurssit on Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla, Pohjanmaalla (Vaasa) ja Länsi-Uudellamaalla. Heikoimmiksi resurssit arvioitiin Espoossa, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Kymenlaaksossa, Kanta-Hämeessä sekä Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla.

Myös muiden yhteistyökumppaneiden osaaminen ja voimavarat vaikuttavat siihen, miten paljon alueella tarvitaan museoviranomaisten resursseja. Itä- ja Pohjois-Suomessa on ainakin pienillä paikkakunnilla vähemmän ammattitaitoista väkeä esimerkiksi kaavoituksessa ja rakennusvalvonnassa, jolloin Museoviraston tai maakuntamuseon ammattitaitoa tarvitaan useammin, ja nämä paikkakunnat työllistävät enemmän kuin ne, joissa kaikki sujuu

ammattilaisten voimin vaivattomasti. Sama koskee myös vaikkapa korjausrakentamista ja restaurointihankkeita: Osaaminen keskittyy suuremmille paikkakunnille, jolloin museoviranomaisen työ on helpompaa, koska voi luottaa tekijöiden ammattitaitoon. Eteläisen Suomen suurimmissa kaupungeissa rakennushankkeiden suuri määrä ja mittakaava teettävät kuitenkin runsaasti työtä maakuntamuseoissa, vaikka suunnittelu olisikin ammattitaitoista.

Maakuntamuseoiden arvio kulttuuriympäristötyön osuudesta kaikesta museotyöstä vaihtelee 5–47 %:n välillä. Suurin osa (16/21) vastauksista on välillä 14–31%. Näinkin suuret erot vastauksissa herättävät epäilyn vastausten vertailukelpoisuudesta. Kysymys on ehkä ymmärretty eri museoissa eri tavalla. Kulttuuriympäristötyön rahallinen osuus museon budjetista vaihtelee vastausten mukaan välillä 3–24 %.⁸

Arvio työn vaikuttavuudesta vaihtelee 0–100 %. Suurin osa arvioi vaikuttavuuden kuitenkin välille 75–87 %, mitä voidaan pitää melko hyvänä tuloksena. Vaikuttavuuden arvioinnissa käytettäviä määreitä ovat lausuntomäärät, katselmusmäärät, vuosittainen toimintakertomus, kaavojen lausuntojen ”läpimeno”, avustushakemusten määrä, suojeltavien rakennusten määrä, yleisöpalautte ja näkyvyys kaupunkikuvassa. Vakiintuneita menetelmiä vaikuttavuuden arviointiin ei ole.

Maakuntamuseoiden nimeämiä kulttuuriympäristöön liittyviä tehtäväkokonaisuuksia⁹

- Osallistuminen oman alueen kehittämistoimintaan ja sidosryhmäyhteistyöhön
- Osallistuminen alueen maankäytönsuunnitteluun (neuvottelut, lausunnot)
- Korjausneuvonta, restauroinnin ohjaus, muinaisjäännösten hoidon neuvonta
- Inventointien ja selvitysten toteuttaminen ja ohjaus
- Arkeologiset tarkastukset
- Korjausavustusten hakuohjaus, hakemusten arviointi, korjaus- ja hoitoavustusten käytön valvonta
- Tiedotus ja valistus, kulttuuriympäristökasvatus, luennot, opastukset, näyttelyt
- Tiedon tallentaminen, tietokantojen ylläpito ja päivittäminen, digitointi
- Rakentamisen, maarakentamisen, kivi- ja maa-ainesten oton sekä metsänkäytön ohjaus (eri lupaprosessien ohjaus kulttuuriperinnön osalta, työneuvottelut ja lausunnot)
- Rakennusosakokoelman ja arkeologisen kokoelman ylläpito
- Paikallismuseot erityisenä suojelukohteena
- Julkisen taiteen ja muistomerkkien rooli kulttuuriympäristöissä

⁸ Kysymys A3: Arvioikaa kulttuuriympäristötyön osuus museotyöstä asteikolla 0–100. Kysymys A5: Entä rahalliset resurssit: Kuinka suuri osuus museonne budjetista kuluu kulttuuriympäristötyöhön? (0–100)

⁹ Kysymys A2: Nimetkää museonne hoitamat kulttuuriympäristöön liittyvät tehtäväkokonaisuudet

Viranomaisneuvottelujen ja lausuntojen määrä vaihtelee kymmenestä yli 500:an. Molempien määrä vaihtelee tietenkin vuosittain. Vastauksissa oli jonkin verran tulkintaeroja siinä, mikä lasketaan viranomaisneuvotteluksi. Eniten neuvotteluja ja lausuntoja ilmoitettiin Espoosta, Helsingistä, Vantaalta ja Pirkanmaalta. Yli 200 lausuntoa ilmoitettiin myös Varsinais-Suomesta, Pohjois-Pohjanmaalta, Keski-Suomesta ja Päijät-Hämeestä. Vähiten neuvotteluja ilmoitettiin Länsi-Uudeltamaalta, Kymenlaaksosta ja Etelä-Savosta ja lausuntoja Etelä-Pohjanmaalta ja Siidasta. Pohjois-Karjalan, Tornionlaakson ja Kanta-Hämeen maakuntamuseot eivät käy viranomaisneuvotteluja, koska Museovirasto hoitaa näillä alueilla viranomaistehtävät. Museoviraston yksiköiden vastauksissa kiinnitti huomiota vähäinen neuvottelujen määrä (Itä- ja Pohjois-Suomen yksiköllä noin 25) ja vastaavasti suuri lausuntojen määrä (noin 1 000 vuodessa). Pitkä etäisyys kentälle vaikeuttaa osallistumista neuvotteluihin ja samalla vaikuttamismahdollisuuksia hankkeisiin jo valmisteluvaiheessa.

Kulttuuriympäristön hoidon neuvonta

Useimpien maakuntamuseoiden tehtäviin kuuluu julkisten restaurointihankkeiden ohjausta ja/tai valvontaa, muinaisjäännösten hoidon ohjausta ja/tai valvontaa, rakennusperinnön hoidon neuvontaa yksityisasiakkaille ym. kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa.

Muita neuvontaa antavia tahoja maakunnissa ovat Museovirasto ja ELY-keskus, kuntien rakennusvalvonta, Kotiseutuliitto, korjausrakentamiskeskukset, konsultit ja Lapissa Metsähallitus.

Rakennusperinnön ja muinaisjäännösten hoitoon tarkoitetut avustukset

Museoviraston ja ELY-keskusten myöntämät avustukset työllistävät maakuntamuseoita monella tavalla. Museot jakavat tietoa hakumahdollisuuksista ja neuvovat hakemusten täytössä. Käsittelyvaiheessa kommentoidaan hakemuksia ja niistä keskustellaan kulttuuriympäristötyöryhmässä. Myös avustuskohteiden valvonta ja ohjaus kuuluu usein maakuntamuseolle. Vastausten perusteella myös sellaiset museot, joilla ei ole sopimusta korjausrakentamiseen ja restauroinnin ohjaukseen liittyvistä viranomaistehtävistä Museoviraston kanssa, ohjaavat ja valvovat avustuskohteita.

Rakennusperinnön hoitoavustusten merkitystä pidetään suurena, vaikka summat ovatkin pieniä. Ne toimivat kannustimena korjausta suunnitteleville ja niihin liittyvän neuvonnan merkitys rakennusperinnön säilymiselle on suuri.

Muinaisjäännösten osalta näyttää siltä, että avustuksista ei ole Museoviraston lopetetun ja erityisosaamista tarjonneen hoitoyksikön korvaajaksi. Odotukset olivat suuremmat, mutta vaatimus omarahoituksesta ja talkoiden jättäminen huomiotta on laskenut intoa hakea avustuksia.

Tiedon tuotanto

Vastausten mukaan useimmat maakuntamuseot tekevät erilaisia kulttuuriympäristöön liittyviä selvityksiä kuten arkeologisia inventointeja, arkeologisia kaivauksia, rakennusinventointeja, rakennushistoriallisia selvityksiä, nykydokumentointia, kulttuuriympäristöselvityksiä ja muita selvityksiä. Muina selvityksinä mainittiin arkeologinen valvonta sekä kajoamaton ja kajoava prospektointi, tarkastukset muinaisjäännösten rajojen määrittelemiseksi eri maankäytön prosesseissa, pelastus- ja työmaa-aikainen dokumentointi, maisemahistorialliset selvitykset, hautausmaainventoinnit ja perinnekeruut muun muassa tyhjentyvien teollisuuslaitosten osalta. Selvitysten pohjalta museot tuottavat julkaisuja, näyttelyitä, luentoja, kursseja/työpajoja ja opetusaineistoja.

Selvityksiä maakunnissa tekevät myös konsultti- ja arkkitehtitoimistot, osuuskunnat, maakuntaliitot, ELY-keskukset, yliopistot ja muut oppilaitokset. Kunnat toteuttavat joko omana työnä tai konsulttityönä kaavoituksen yhteydessä selvityksiä, joihin maakuntamuseo usein osallistuu määrittelemällä tutkimustarpeen ja arvioimalla inventoinnin riittävyttä. Museo toimii ohjaajana ja valvojana selvityksissä, etsii ja antaa materiaaleja selvitystentekijöiden käyttöön ja osallistuu kohteiden arvottamiseen.

Kulttuuriympäristön tilaa seurataan lähinnä havainnoimalla, lehtileikkeitä keräämällä ja seuraamalla yleistä keskustelua. Viranomaistyöhön liittyen museot seuraavat maankäyttöön liittyviä suunnitelmia ja hankkeita. Seurannan indikaattoreina esille tulivat tietokannoissa olevien kohteiden, suojeltujen kohteiden ja purettujen kohteiden määrä, mutta mitään vakiintuneita käytäntöjä seurannassa ei tunnu olevan. Seuranta tehdään myös kuntien kanssa järjestettävissä yhteistyötapaamisissa, joissa käydään läpi ajankohtaisia kulttuuriympäristöasioita. Järjestelmällinen seuranta ja seurantamittarit kuitenkin puuttuvat.

Kulttuuriympäristön tietojärjestelmät

Maakuntamuseoilla on käytössään erilaisia tietojärjestelmiä inventointien ja selvitysten tallentamiseen. Kaikkiaan 18 museota ilmoittaa käyttävänsä jotain kulttuuriympäristön tietojärjestelmää. Näihin vastauksiin sisältyivät kuitenkin myös Museoviraston muinaisjäännösrekisteri, Finna ja erilaiset Access- ja kokoelmatietokannat sekä kaupunkien ylläpitämät kiinteistörekisterit.

Rakennusperinnön inventointiin kehitettyä, Hilla Tarjanteen tuottamaa Kioski/Pakki-tietokantaa ilmoitti käyttävänsä yhdeksän museota. Pirkanmaan maakuntamuseolla on käytössään Profiumin sisällönhallintajärjestelmään pohjautuva Siiri-kokoelmanhallintajärjestelmä, joka sisältää niin rakennusperinnön, arkeologiset kohteet, kuva-arkiston kuin kokoelmatkin. Espoossa on käytössä niin ikään Profiumin tuottama kokoelmahallintajärjestelmä Kauko ja Vantaalla Kirsti. Kiinteistörekisteritietoon ja muinaisjäännösrekisteriin perustuviin paikkatietopohjaisiin järjestelmiin rekisteritiedot päivittyvät automaattisesti. Varsinais-Suomessa Lounaispaikka ja maakuntamuseo ovat kehittäneet MIP- kulttuuriympäristön inventointitietojärjestelmän, jota ollaan parhaillaan laajentamassa muinaisjäännösten osalta.

Viisi museota ilmoitti, ettei heillä ole käytössä mitään kulttuuriympäristön tietojärjestelmää (Pohjois-Karjala, Länsi-Uusimaa, Siida, Itä-Uusimaa/Porvoo, Kanta-Häme/Hämeenlinnan kaupunginmuseo).

Tietojärjestelmien hallinnointi vaihtelee jonkin verran. Pohjanmaalla Kioski on yhteinen kolmen maakuntamuseon ja -liiton kanssa (Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa). Etelä-Savossa kustannukset on jaettu ELY-keskuksen ja maakuntaliiton kanssa. Pohjois-Pohjanmaalla ylläpitäjä on maakuntaliitto ja kustannuksista vastaavat maakuntaliiton lisäksi maakuntamuseo ja ELY-keskus. Tornionlaaksossa käytetään Lapin ELY-keskuksen ylläpitämää Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -tietokantaa. Lahdessa ja Kajaanissa käytetään kunnan ylläpitämää järjestelmää. Vastauksista ei ilmene sisältyykö näihin järjestelmiin muiden kuin isäntäkunnan tietoja. Useimmiten järjestelmää hallinnoi maakuntamuseo, joka saattaa kerätä käyttömaksua alueen muilta käyttäjiltä (kunnat, maakuntaliitto).

Järjestelmien käyttäjinä ovat yleensä maakuntamuseot, ELY-keskukset ja maakuntaliitot. Kunnilla on usein selailuoikeudet ja inventointien yhteydessä konsulteille annetaan käyttöoikeudet. Tavoitteena on, että kaikki inventoinnit tehtäisiin järjestelmään.

Joissakin maakunnissa osa tiedoista on julkista erilaisten rajapintojen kautta (ainakin Pirkanmaa, Varsinais-Suomi ja Etelä-Savo). Julkisiin tietoihin kuuluu yleensä kuva, sijaintitieto ja tiivistelmä kohteesta. Pirkanmaalla myös arkeologiset kohteet kirjataan omaan Siiri-tietokantaan, josta ne siirtyvät rajapinnan kautta Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin. Varsinais-Suomessa ollaan laajentamassa omaa MIP-tietojärjestelmää niin, että se soveltuisi työkaluksi myös arkeologisten inventointien tekoon. Tarve liittyy erityisesti kaupunkiarkeologisiin selvityksiin liittyviin runsaisiin aineistoihin ja niiden saavutettavuuteen.

Ohjelmatyö

Maakuntamuseot Pohjois-Karjalaa lukuun ottamatta ovat osallistuneet maakunnallisten kulttuuriympäristöohjelmien tekoon asiantuntijana työ- tai ohjausryhmässä. Pääohjausvastuu on yleensä ELY-keskuksella, maakuntaliitolla tai maakunnan kulttuuriympäristötyöryhmällä.

Paikalliset kulttuuriympäristöohjelmat ovat yleensä kuntien rakennus- ja ympäristöviranomaisten organisoimia ja niitä on tehty usein hankerahoituksella. Niissäkin maakuntamuseot ovat keskeisenä yhteistyökumppanina.

Kulttuuriympäristöön liittyvä hanketoiminta

Hanketoiminnassa on suuria eroja. Joillekin museoille (esimerkiksi Siida) hankkeet ovat merkittävä osa museon toimintaa, kun taas toisilla museoilla ei ole hanketoimintaa ollenkaan. Vaikka hankerahoituksella voidaan paikata puuttuvia resursseja, hankkeiden hallin-

nointikin vaatii resursseja, joita kaikilla museoilla ei ole. Useimmat museot kuitenkin osallistuvat muiden hankkeisiin asiantuntijajäsenenä ohjausryhmien kautta.

Esimerkiksi Satakunnassa hanketoiminta oli erittäin aktiivista aina edellisen EU-ohjelma-kauden päättymiseen asti, jolloin hankerahaa oli mahdollista saada kulttuuri- ja ympäristöhankkeille. Hankerahalla tehtiin muun muassa inventointeja, paikallisia kulttuuriympäristöohjelmia, kulttuuriympäristöaiheisia julkaisuja, kiertonäyttelyitä ja luentosarjoja. Varsinais-Suomessa museo on vetänyt useita kunta- ja seutukunta-kohtaisia hankkeita, joissa on inventoitu rakennuskantaa, maisemahistoriaa ja joissakin hankkeissa on pystytty tekemään myös muinaisjäännösinventointia. Pirkanmaalla on ollut esimerkiksi Perinnerakennusmestari- ja Adoptoi monumentti -hankkeet. Hankkeilla on saatu kulttuuriympäristöasioissa paljon aikaa ja hankerahoituksen mahdollisuutta tulevaisuudessa pidetään tärkeänä.

4 Muut kulttuuriympäristötehtäviä hoitavat toimijat ja alueellinen yhteistyö

Maakuntamuseot nimeävät tärkeimmiksi yhteistyökumppaneikseen ELY-keskuksen, maakuntaliiton, Museoviraston ja alueen kunnat. Muita yhteistyötahoja ovat yhdistykset ja säätiöt, korkeakoulut, ProAgria, Metsäkeskus, alueen ammattimuseot, Metsähallitus, Kotiseutuliitto, Leader-toimintaryhmät, seurakunnat, suuret rakennusliikkeet ja rakennuttajat, korjausrakentamiskeskukset ja paikalliset kulttuuritoimijat.

Kunnissa tärkeimmät yhteistyötahot ovat kuntien kaavoittajat, rakennustarkastajat, tekniset johtajat ja pienissä kunnissa kunnanjohtajat. Joissakin kunnissa yhteistyötahoja ovat myös puistotoimi, kulttuuritoimi sekä ympäristötoimen viranomaiset.

Paria maakuntaa lukuun ottamatta kaikissa maakunnissa toimii jonkinlainen kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä tai -ryhmiä, mutta niiden aktiivisuus ja merkitys vaihtelee. Ryhmässä on yleensä edustajia maakuntamuseosta, ELY-keskuksesta, maakuntaliitosta, Metsähallituksesta, ProAgriasta, paikallisista korkeakouluista ja suurimmista kunnista. Joissakin ryhmissä on mukana edustaja myös Suomen metsäkeskuksesta, MTK:sta, Leader-ryhmistä, seurakunnasta/hiippakunnasta ja yrittäjistä. Työryhmissä seurataan kulttuuriympäristön tilaa, käsitellään korjausavustushakemuksia, välitetään tietoa ajankohtaisista hankkeista sekä seurataan ja edistetään rakennuskannan inventointeja. Kulttuuriympäristötyöryhmät vastaavat usein kulttuuriympäristöohjelmien laatimisesta ja toimivat ohjausryhmänä erilaisissa hankkeissa. Jotkut laativat myös kannanottoja ajankohtaisiin asioihin.

Joillakin alueilla toiminta on hiipunut ja kokoontumisia on harvoin (Hämeenlinna), mutta työryhmää pidetään yleisesti tärkeänä. Toiminnassa arvostetaan erityisesti keskustelua ajankohtaisista hankkeista ja kokemusten vaihtoa esimerkiksi suojelukäytännöistä.

Maakuntamuseot ovat mukana myös erilaisissa maakuntakaavoitukseen ja maakunnan kehittämistyöhön liittyvissä yhteistyöryhmissä ja alueidensa arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien ohjausryhmissä.

Pohjois-Suomessa on vasta perustettu kulttuuriympäristötoimijoiden yhteistyöryhmä, jossa ovat mukana Lappi, Kainuu ja Pohjois-Pohjanmaa. Myös Pohjanmaalla on kerran vuodessa kokoontuva laajempi kulttuuriympäristöryhmä, johon kuuluu edustajat maakuntamuseoista ja liitoista (Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa).

Maakuntamuseot tekevät jonkin verran yhteistyötä keskenään. Lähinnä kyse on kuitenkin keskustelusta ja kokemusten vaihdosta. Rakennetun kulttuuriympäristön osalta Länsi-Suomen maakuntamuseoiden yhteistyöryhmän toiminta on tiivistä. Muiden maakuntien kollegoilta saatua vertaistukea pidetään tärkeänä, koska monessa maakunnassa työskentelee vain yksi rakennustutkija/arkeologi.

Länsi-Lapissa saadaan restaurointiin ja korjausrakentamiseen liittyen tarvittaessa asiantuntija-apua Pohjois-Pohjanmaan museosta. Lapin maakuntamuseo ja Siida tekevät yhteistyötä mm. lausuntoihin ja arkeologisiin kohteisiin liittyen. Uudellamaalla tehdään viranomaisyhteistyötä kaupunginmuseoiden kesken ja Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa jaetaan yhteinen rakennussuojelupalkinto.

5 Kehittämistarpeita

Maan eri alueiden välillä on erittäin suuria eroja kulttuuriympäristön suojelutyön resurssien suhteen. Kulttuuriympäristön asiantuntijapalvelut pitäisi saada valtakunnallisesti kattaviksi ja tasalaatuisiksi. Osasta maakuntamuseoita puuttuvat kokonaan kulttuuriympäristön asiantuntijat.

Joissain tapauksissa museon palkkalistoilla olevat arkeologit ja rakennustutkijat hoitavat myös muita museon tehtäviä, eivätkä aina ehdi hoitaa kulttuuriympäristön viranomaisteh-teitä. Voimavarojen yleinen riittävyys, hauraus ja haavoittuvaisuus askarruttavat (tiukka kuntatalous, ei sijaisia, työ / osaaminen yhden henkilön varassa).

Kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta olisi tärkeää, että kaikilla alueilla olisi toimijat, jotka voivat osallistua yhteistyöverkoston toimintaan ja vaikuttaa asioihin muutenkin kuin lausuntojen kautta. Kulttuuriympäristöjen arvostuksen lisäämiseen, kulttuuriympäristökasvatukseen ja osallisuuden/vuorovaikutuksen lisäämiseen kaivataan lisää resursseja.

Tietojärjestelmät

Ratkaisuja kaivattaisiin yleisesti tietojärjestelmien ylläpitoon ja kehittämiseen sekä inventointien täydentämiseen ja päivittämiseen. Tiedon avoimuus (saatavuus) ja ajantasaisuus vaihtelee huomattavasti eri puolilla maata. Museoiden mahdollisuudet kehittämistyöhön vaihtelevat; tietojärjestelmien kehittäminen ja ylläpitäminen on hyvin eri tasolla eri alueilla.

Selvitysten ajantasaisuus

Monissa kunnissa niin arkeologiset kuin rakennusperintöäkin koskevat selvitykset ovat vanhentuneita tai niitä ei ole tehty kuin maakuntakaavan vaatimalla yleispiirteisellä tasolla. Kulttuuriympäristöä kokonaisuutena koskevia selvityksiä on tehty vähän. Tarvetta olisi myös rakennustyyppikohtaisille inventoinneille (ostoskeskukset, lähiöt, päiväkodit ym.). Nyt inventoinnit liittyvät yleensä vain kaavahankkeisiin. Useissa maakuntakaavoissa puuttuu tasalaatuinen tieto eri kunnista. Kaivattaisiin myös selvityksiä koskevia ohjeita, esimerkiksi rakennetun kulttuuriympäristön inventointiohjeet niin työn tilaajille kuin tekijöillekin.

Suurimmat puutteet selvityksissä on modernin rakennusperinnön ja historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta. Sotien jälkeisen rakennusperinnön kattavat selvitykset puuttuvat lähes kaikkialta. Modernin suojelun kysymykset askarruttavatkin monia maakuntamuseoita. Modernin rakennusperinnön inventointeja on tehty vasta vähän, mikä vaikeuttaa kohteiden arvottamista ja suojelua. Modernien rakennusten korjaamiseen kaivataan myös asiantuntemusta. Restauroinnin osalta ongelmia tuottaa rakennushistoriaselvitysten, väri- ja materiaalitutkimusten ja kuntoselvitysten puute. Myös nykydokumentointia pitäisi tehdä enemmän.

Myös historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi kaipaa lisäresursseja. Joillakin alueilla suojeltavaksi katsottavien historiallisten muinaisjäännösten suuri määrä vie suhteettoman suuren osuuden museon työpanoksesta (esim. tervahautoihin liittyvästä metsänkäytöstä lausuminen Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa). Metsien arkeologinen kulttuuriperintö on heikosti tunnettua ja inventoitua, erityisesti yksityismailla. Arkeologiassa kylätonttien ja louhosaluiden (Kymenlaakso) sekä sotahistoriallisten kohteiden (Etelä-Karjala) aluerajaukset kaipaivat tarkistamista. Vesi- ja ranta-alueiden kulttuuriperintötieto on puutteellista. Merellisen / vedenalaisen kulttuuriperinnön asiantuntemusta tarvittaisiin erityisesti rannikon museoissa.

Kulttuuriympäristön hoitoon myönnettävät avustukset ja neuvonta

Maakuntamuseoissa ei ole riittävästi korjausrakentamisen, restauroinnin ja konservoinnin voimavaroja ja osaamista. Monelta museolta puuttuu restaurointialan asiantuntija / rakennuskonservaattori kokonaan. Vanhojen rakennusten suunnitteluun perehtyneitä suunnittelijoita ja ammattitaitoisia korjaajia on monilla alueilla liian vähän. Kuntiin toivottaisiin enemmän kulttuuriympäristön asiantuntijuutta ja kuntien rakennusvalvonnalle kaivattaisiin perehdytystä rakennusperinnön arvoihin ja säilyttävään korjaamiseen.

Kulttuuriympäristön hoitoon tarkoitettuja avustuksia pitäisi lisätä ja hakuprosessia helpottaa selkiyttämällä hakulomaketta. Muinaisjäännösten hoitoavustusta olisi syytä kehittää, koska tarvetta sille olisi. Kulttuuriympäristön hoidon avustuksissa tulisi talkootyö hyväksyä osana kustannusarviota. Yhdistyksiltä ja muilta vapaaehtoisilta on kohtuutonta vaatia omarahoitussuutta yleishyödylliseen toimintaan osallistumisesta.

Kuntaorganisaatio ja ongelmat

Maakuntamuseot kuuluvat hallinnollisesti kuntaorganisaatioon, mutta toimivat samalla maakunnallisena kulttuuriympäristöasiantuntijana/viranomaisena. Kysyttäessä, onko tästä aiheutunut maakuntamuseoille ongelmia, 12 museota vastasi myöntävästi. Yhdeksän museota vastasi, että ongelmia ei ole ollut.

Vastauksissa todettiin, että museon toimiminen lausunnonantajana ylläpitokaupungin hankkeissa aiheuttaa joskus ristiriitoja ja jääviysongelmia. Toimintaympäristö maankäytön

suunnittelussa on muuttunut kovemmaksi. Isäntäkunta saattaa käyttäytyä jopa uhkaavasti tilanteissa, joissa museon pelätään valittavan esimerkiksi elinkeinopoliittisesti merkittävästä kaavasta. Jotkut museot kokevat, että museo yhtenä kunnan viranomaistahona ei voi käytännössä valittaa oman kunnan tekemistä päätöksistä. Rahoittajakuntaansa koskevissa ristiriitailanteissa maakuntamuseo tarvitseekin Museoviraston tukea. Tiukkoina taloudellisina aikoina tuen tarve voi olla tavallistakin suurempi. Vain kaksi museota ilmoittaa valittaneensa isäntäkunnan kaavoista. Vastauksista ei kuitenkaan selviä, olisiko valittamiseen ollut tarvettakaan.

Museon roolia valtion viranomaistehtäviä hoitavana organisaationa ei kunnissa aina ymmärretä.

Epäkohtana voi pitää sitäkin, että yksittäisen kunnan päätäntävallassa on rakennustutkijan/arkeologin palkkaaminen tai palkkaamatta jättäminen koko maakuntaa koskevaan työhön. Joillakin alueilla resurssien määrä alueen laajuuteen tai kaupungin kasvuvauhtiin nähden on liian vähäinen.

Rahoitusjärjestelmä

Nykyinen rahoitusjärjestelmä, jossa maakuntamuseoiden valtionosuus on sama riippumatta museon tekemien kulttuuriympäristötehtävien määrästä, koetaan epäreiluna. On ongelmallista, että maakunnallisen toiminnan maksajana on ylläpitokaupunki. Korotettu valtionosuus ei riitä kattamaan kulttuuriympäristötehtävistä aiheutuvia kustannuksia. Kaikkien kuntien pitäisi osallistua maakuntamuseon kustannuksiin ainakin viranomaistyön osalta.

Osaamistarpeet

Osaamista tarvittaisiin suurten julkisten restaurointihankkeiden ohjaukseen ja yhä enemmän kaivataan modernin rakennusperinnön asiantuntemusta. Sisäilmaongelmiin, energiatehokkuusvaatimukseen ja rakennusosien kierrätykseen kaivataan asiantuntemusta. Modernin rakennusperinnön suojelukysymykset nousivat esiin monen maakuntamuseon vastauksissa.

Muita esiin nousseita osaamistarpeita olivat paikkatieto-osaaminen, tekijänoikeusasiat ja muuttuva visuaalisen kulttuurin lainsäädäntö, esteettömyys- ja saavutettavuusosaaminen, vedenalainen kulttuuriympäristö, vedenalaisarkeologia ja perinnemaisemaosaaminen.

Valtakunnallisia tarpeita

Museoviraston kehittämislistalla on lisäksi valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kulttuuriympäristöjen määrittely, valtakunnallisesti merkittävien 1940–1990 -lukujen rakennettujen ympäristöjen luettelointi sekä merkittävien kaupunkimaisemien ja yleisemminkin perinteisen maaseudun tai alkutuotannon ulkopuolelle jäävien maisemien luettelointi.

Valtakunnallisella tasolla tarvetta on kulttuuriympäristön digitaalisten palveluiden kehittämiseksi, kulttuuriympäristön tilan seurannan kehittämiseksi, kulttuuriympäristötyön vaikuttavuuden arvioinnin kehittämiseksi ja kulttuuriympäristöä koskevan viestinnän ja vuorovaikutuksen osaamiselle.

Mistä tehtävistä museot voisivat luopua?

Vastauksissa valiteltiin resurssien riittämättömyyttä, mutta yleensä maakuntamuseot eivät ole halukkaita luopumaan kulttuuriympäristöön liittyvistä asiantuntijatehtävistä. Useimmat museot vastasivat kysymykseen joko kieltävästi tai jättivät kentän tyhjäksi.¹⁰ Kulttuuriympäristötehtävät koetaan tärkeinä ja mielekkäinä, minkä lisäksi maakuntamuseota pidetään parhaana tahona näitä tehtäviä hoitamaan.

Esiin tulleita yksittäisiä tehtäviä, joista mahdollisesti voitaisiin luopua

- muinaisjäännösten hoitoasiat (2 vastausta)
- avustuksiin liittyvät tehtävät (2)
- vedenalainen arkeologia (1)
- dokumentointihankkeet (1)
- rakennushistoriaselvitykset (1)
- inventoinnit, mikäli muut toimijat käyttävät tietojärjestelmäämme (1)
- tietojärjestelmän ylläpito, mikäli olisi joku muu ylläpitäjä (1)
- tilauksesta tuotettavat arkeologiset palvelut (1)
- valtakunnallisesti merkittävät kaava-asiat sekä RKY-alueisiin liittyvät asiat (1)
- sijaintikuntarahoitteiset viranomaistehtävät (1)
- sijaintikuntarahoitteiset maakunnalliset asiantuntijatehtävät (1)
- ”Kulttuuriympäristötietoisuuden (työnäytökset, luennot, näyttelyt) osuutta on jo jouduttu vähentämään.” (1)
- ”Kulttuuriympäristön viranomaistehtävien siirtäminen maakunnan vastuulle on mahdollisuus, jota tulee selvittää kansalaisten tasa-arvon ja valtakunnallisen kehittämisen näkökulmista.” (1)

¹⁰ Kysymys E10: Nimetkää kolme tehtävää, joista voisitte luopua.

6 Vahvuudet ja hyvät käytännöt

6.1 Vahvuuksia ja erityisosaamista

Maakuntamuseoiden vahvuuksina tuotiin esiin erityisesti hyvin toimivat verkostot, hyvä paikallistuntemus ja nopea reagointi ajankohtaisiin asioihin. Maakuntamuseoilla on pitkän ajan kuluessa kertynyttä tietovarantoa omasta alueestaan ja laaja yhteistyöverkosto. Maakuntamuseon edustajat tunnetaan ja heihin osataan yleensä ottaa yhteyttä tarvittaessa. Läsnäolo kentällä mahdollistaa osallistumisen hankkeisiin jo suunnitteluvaiheessa, mikä parantaa vaikutusmahdollisuuksia. Maakunnan olosuhteiden ja ominaispiirteiden tuntemus on työssä tärkeää.

Alueellisten toimijoiden tiivis yhteistyö mm. kulttuuriympäristötyöryhmässä koetaan merkittävänä vahvuutena. Samoin yhteistyö toimii useimpien kuntien kaavoituksen ja rakennusvalvonnan kanssa. Nykyistä työnjakoa maakuntamuseoiden, Museoviraston ja ELY-keskusten välillä pidetään pääosin toimivana.

Muutamissa vastauksissa nostettiin vahvuudeksi kyky ymmärtää kulttuuriympäristö kokonaisuutena. Tätä pidettiin tärkeänä erityisesti saamelaisalueella, mutta asia nousi esiin myös Pirkanmaalla ja Pohjois-Savossa, jossa yhdistelmämuseon rooli ja koko kulttuuri- ja luonnonperinnön kentän asiantuntemus koetaan keskeisimpänä vahvuutena.

Pirkanmaalla vahvuuksina nousivat esiin kulttuuriympäristön hoidon menetelmät (Adoptoi monumentti ja Perinnerakennusmestari) sekä visiotyö. Pirkanmaan maakuntamuseossa on tehty muun muassa kulttuuriympäristön asiantuntijatyön priorisointiselvitys (Kulttuuriympäristö työpöydällä) ja selvitys Adoptoi monumentti-työn parhaista käytännöistä.

Useimmat maakuntamuseot eivät näe mahdollisuutta tarjota osaamistaan muille maakuntamuseoille vähäisten resurssien takia. Mikäli resursseja saataisiin lisää, tilanne olisi ehkä toinen. Muutamit museot nimesivät kuitenkin osaamista, jota voisivat mahdollisesti tarjota muillekin.

Onko museollanne jotain erityisosaamista, jota voisitte tarjota muille museoille?

Helsinki: Merkittävässä korjaushankkeissa suojelunäkökulman läpäisevyys. Nuoremman rakennusperinnön suojelukysymykset.

Pohjois-Pohjanmaa: Perinteinen korjausneuvonta, kivinavetat.

Keski-Suomi: Maakuntakaavoituksen uudenlainen toimintatapa. Modernin rakennusperinnön inventointi.

Päijät-Häme: Arkeologia, rakennustutkimus.

Pohjanmaa: Maankohoamiseen liittyvät erityispiirteet, sen vaikutus kulttuuriympäristöihin.

Pirkanmaa: Kulttuuriympäristön hoito (Perinnerakennusmestariohjelma, Adoptoi monumentti -ohjelma), arkeologisen perinnön hoito yleisesti, arkeologisen perinnön suojeluosaaminen, rakennetun perinnön inventoinnin opetus, visio- ja organisointityö.

Etelä-Pohjanmaa: Lapsille suunnattu ympäristökasvatuksen virikemateriaali.

Etelä-Savo: Kirvestyö eli pyöreän puun työstö parruksi, pelkaksi tai särkypuuksi rakennusten kunnostuksiin liittyen käsityökaluilla.

Siida: Kulttuuriympäristön ymmärtäminen kokonaisuutena, toimiminen kokonaisuuksien äärellä, ei pienillä sektoreilla.

6.2 Hyvät käytännöt

Vastauksista nousi esiin joitakin hyviä käytäntöjä, joita ei välttämättä ole käytössä kaikilla museoilla. Näistä käytännöistä kysyttiin lisätietoja asianomaisilta museoilta. Vastauksissa erottui kolme tärkeää kokonaisuutta.

6.2.1 Poikkihallinnolliset työryhmät

Joillakin alueilla toimii kuntien sisäisiä, aktiivisia poikkihallinnollisia työryhmiä, jotka ovat saaneet alkunsa jonkin hankkeen aikana. Tällaisia ovat esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan Kurikka ja Ähtäri (kulttuuriympäristöohjelman seuranta) ja Kauhajoki (Hyypänjokilaakson maisema-alueen neuvottelukunta) sekä Pohjois-Savossa Kuopio. Kuopion työryhmä on saanut alkunsa kulttuuriympäristöohjelman päivitysvaiheessa ja on jatkanut myös ohjelman valmistumisen jälkeen toimien nyt modernin rakennusperinnön inventoinnin ohjausryhmänä. Kaikki osallistuvat tahot (museo, rakennusvalvonta, tilakeskus, yleis- ja asemakaavoitus) pitävät työryhmää hyödyllisenä. Joka kokouksessa käsitellään jäsenten esiin tuomia ajankohtaisia kulttuuriympäristökysymyksiä. Moneen asiaan on löytynyt yhteisen keskustelun myötä hyvä ratkaisu tai kohtuullinen kompromissi. Työryhmä kokoontuu noin kerran kuussa.

Espoossa toimii kaupungin sisäinen, poikkihallinnollinen uudemman rakennuskannan korjaus- ja inventointiryhmä ”Urkki”. Siellä tehdään parhaillaan myös kulttuuriympäristö-ohjelmaa. Muutamissa kaupungeissa toimii lisäksi erilaisia kaupunkikuvaneuvottelukuntia tai rakennussuojelutyöryhmiä, joissa maakuntamuseot ovat mukana.

Pohjanmaan alueelle on perustettu Alueellista korjausneuvontaa antavien tahojen ryhmä vuonna 2016. Sen kutsui kokoon Vanhustyön keskusliiton Pohjanmaan alueen korjausneuvoja liittyen liiton ympäristöministeriön kanssa tekemään selvitykseen korjausneuvonnan koordinaation ja yhteistyön kehittämiseksi. Yksi eniten toivotuista asioista oli yhteistyön vahvistaminen neuvojien välillä. Ryhmä kokoontuu kaksi kertaa vuodessa vuorotellen Seinäjoella ja Vaasassa. Museon rakennustutkijat ovat ryhmässä mukana tuomassa esiin antikvaarisen korjaamisen näkökulmaa insinööritaustaisille korjausneuvojille, jotka tarkastelevat korjausrakentamista aivan eri näkökulmasta (mm. hissit, viemärintiasiat ja sisäilmaongelmat). Samalla eri asioihin perehtyneet neuvot tutustuvat toisiinsa ja osaavat omassa työssään ohjata asiakkaan tarvittaessa oikean henkilön luokse.

Satakunnassa on puolestaan järjestetty tapaaminen Leader-ryhmien kanssa. Kyseiset ryhmät rahoittavat usein erilaisia kulttuuriympäristön hoitoon liittyviä hankkeita, mutta ryhmissä ei ole rakennusperinnön hoitoon liittyvää erityisosaamista eikä hankkeissa ole aina huomattu ottaa yhteyttä museoon, vaikka suunnitelmissa olisi esimerkiksi kylätalon korjaus.

6.2.2 Vuorovaikutus ja osallistumisen mahdollistaminen

Pirkanmaan maakuntamuseolla on pitkä kokemus yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta asukkaiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Viimeisimpänä esimerkkinä tästä on Adoptoi monumentti -hanke, jossa on mukana jo noin 500 henkilöä 21 yhteisön kautta. Museon kokemuksen mukaan tärkeintä on luoda kontakteja ja löytää hyvä ryhmä, sopiva hoitokohde löytyy aina. Pirkanmaalla tehdään työtä kansalaisten osallistumisen mahdollistamiseksi. Museo tekee aktiivisesti yhteistyötä myös metallinetsinharrastajien kanssa järjestämällä heille esimerkiksi koulutusta.

Korjausneuvonnassa yhteistyötä tehdään Rakennuskulttuurikeskus Piirun ja Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen kanssa järjestämällä neuvontatapahtumia ja messuja. Piirun kanssa ylläpidetään taitajarekisteriä ja ELY:n kanssa järjestetään korjausneuvontapäiviä avustuksen saajille. Kulttuuriympäristötyöryhmän kanssa jaetaan joka vuosi kulttuuriympäristöpalkinto.

Hyvällä vuorovaikutuksella voidaan vaikuttaa asioihin ennakolta ja välttää ongelmien kärjistymistä. Vuorovaikutuksella ja verkostoitumalla saadaan myös enemmän resursseja kulttuuriympäristön hoitotyöhön. Kaikkea ei ole pakko tehdä itse.

Tampereella kiitosta saavat hyvät konsultit ja suunnittelijat, ammattitaitoiset kaavoittajat ja aktiiviset asukkaat, jotka omalta osaltaan helpottavat museon työtä. Hyvät neuvotteluyhteydet kaupungin kanssa ovat osasyynä siihen, että kaavoista ei ole tarvinnut valittaa. On myös tärkeää priorisoida, mihin voi vaikuttaa. Jotkut isot, yleishyödylliset hankkeet eivät taivu museon edessä, vaikka kuinka yrittäisi.

Siiri-tietojärjestelmä helpottaa ja nopeuttaa työskentelyä ja tiedon saavutettavuutta, koska se toimii sekä työvälineenä että arkistona. Nykydokumentointia tehdään pääosin harjoittelijoiden toimesta museon valokuvaajan myötävaikutuksella. Siiriin tallennetaan niin vanhat kuin uudetkin kuvat. Siiri palvelee myös suurta yleisöä tarjoamalla tietoa ja kuvia museon kokoelmista.

6.2.3 Maakuntaliiton ja kuntien sitouttaminen kulttuuriympäristötyöhön

Varsinais-Suomen maakuntamuseon alueella on poikkeuksellisen hyvä inventointitilanne. Esimerkiksi nyt on tehty Turun yleiskaavaa varten kolmen viime vuoden aikana sektorikohtaisia inventointeja, joissa museon rakennustutkija on inventoinut virkatyönä vanhainkodit, koulut, päiväkodit, lastenkodit ja teollisuuslaitokset. Ne on myös arvoitettu.

Maakuntakaavaa varten on tehty inventointeja, joissa on maakuntakaavaa tarkempi ote. Näin inventointitilanne on hyvä myös alueen pienemmissä kunnissa. Inventointeja on tehty maakuntaliiton hyvällä myötävaikutuksella ja niihin on saatu mm. maakunnan kehittämisrahaa. Muutenkin Varsinais-Suomessa on hyödynnetty hankerahaa inventointien ja kulttuuriympäristöohjelmien tekoon. Näin tehtiin myös Satakunnassa PISARA -kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi -hankkeessa. Varsinais-Suomen inventoidut kohteet ovat kaikkien nähtävissä Lounaispaikka-palvelussa.

Keski-Suomessa on tehty maakunnallista modernin rakennusperinnön inventointia kolmi-vuotisessa hankkeessa yhteistyössä maakuntaliiton ja kuntien kanssa. Maakuntamuseon käymien pitkien ja hyvien neuvottelujen jälkeen suurimmalla osuudella hankkeeseen lähti mukaan Keski-Suomen liitto. Asiaa pohjustettiin Keski-Suomen kulttuuriympäristöryhmässä, sitä esiteltiin liiton järjestämässä kuntajohtajien kokouksessa ja koko hanke sisältyi Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelmaan. Käytännössä toteutuksesta vastasi Keski-Suomen museo. Kaikki kunnat lähtivät mukaan omalla osuudellaan, joka oli laskettu heille valmiiksi inventoitavien kohteiden määrän perusteella. Kuntajohtajakokouksessa, jossa hankesuunnitelmaa esiteltiin, sitoutettiin kuntien johtajat.

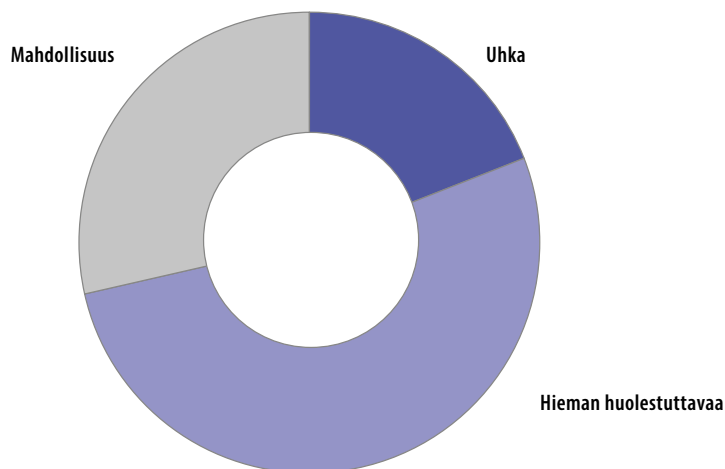
Keski-Suomessa on lähdetty myös etsimään uudenlaista toimintatapaa maakuntakaavoitukseen laajentamalla kulttuuriympäristön käyttöä perinteisestä museonäkökuilmasta ja sitomaan sitä paremmin muun yhteiskunnan kehitykseen. Tähän saakka kulttuuriympäristön vaikutus muuhun yhteiskuntaan on hoidettu erilaisin suojelun keinoin ja katsottu

miten suojelulla saadaan turvattua kulttuuriympäristön säilyminen. Nyt museo on halunnut laajentaa kulttuuriympäristön vaikutusmahdollisuuksia suojelun lisäksi sillä, että maakuntakaavoitukseen tuotiin mukaan kulttuuriympäristön voimavaravyöhyke. Ensin tehtiin analyysi siitä, missä kulttuuriympäristö on vahvimmillaan Keski-Suomessa ja osoitettiin se sitten kaavakartalla ilman perinteisiä kulttuuriympäristöarvotuksia. Kaavaan tuli merkinnälle kulttuuriympäristön kehittämiseen kannustava kaavamääräys. Tämän on tarkoitus auttaa kuntia ja kuntalaisia näkemään oman ympäristönsä käytön ja elinvoiman mahdollisuudet ja se, miten omat ympäristöt liittyvät toisiinsa, niin paikallistasolla kuin laajemminkin. Se puolestaan auttaa näkemään ne alueet, joilla kehittäminen on helpointa.

7 Kulttuuriympäristö ja maakuntaudistus

Seitsemän maakuntamuseota on ollut mukana maakuntaudistuksen valmistelussa (Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi, Pohjanmaa, Kymenlaakso, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi).

Maakuntaudistuksen vaikutukset kulttuuriympäristöasioiden hoitoon herätti huolta useimmissa maakuntamuseoissa. Uhkana uudistusta pitää 4 museota, hieman huolestuttavana 11. Mahdollisuutena uudistuksen näki kuusi vastaajaa.

Kuvio 3. Suhtautuminen maakuntaudistukseen

Riskinä tulevaisuudessa nähdään maakunnallisen kulttuuriympäristötyön vaikuttavuuden heikkeneminen lainsäädännöllisten muutosten ja toimijatahojen vähenemisen myötä. Suurin huoli on se, kuinka kuntien päätösten oikeellisuuden valvonta turvataan jatkossa. Maakuntaudistuksen seurauksena kaavoitusta ei käytännössä valvo enää kukaan ja maakuntamuseoilta katoaa tärkeä yhteistyökumppani kulttuuriympäristön suojelun viranomaistehtävissä. Kaupungin omistaman museon mahdollisuudet valittaa kaupungin

laatimista kaavoista ovat käytännössä olemattomat. ELY-keskuksen valvonta ja toimeenpanovalta ovat olleet kulttuuriympäristöasioiden osalta usein ainoa oljenkorsi monella alueella. ELY-keskusten tuki ja lakipalvelut ovat olleet tärkeä keino vaikuttaa kaavoitukseen. Muutosten takia kulttuuriympäristön suojeluun liittyvät tapaukset jäävät paikallistason poliittiseen päätöksentekoon. Uhkana pidetään myös asioiden politisoitumista.

Hankerahoituksen ja kulttuuriympäristön hoidon rahoituksen väheneminen huolettaa. Rahoitusta pitäisi saada lisää eikä vähentää. Hoitoavustusten säilymistä tulevaisuudessa pidetään tärkeänä ja summan toivotaan kasvavan.

Lainsäädännölliset tarpeet

Vastauksissa tuotiin esiin, että kulttuuriympäristön hoito ja varsinkin viranomaistehtävät olisi määriteltävä lainsäädäntötasolla. Jos ne perustuvat vapaaehtoisuuteen ja sopimuksiin, valtakunnallisesti kattavia ja samantasoisia palveluita on mahdoton toteuttaa. Maakuntamuseoiden kulttuuriympäristötehtävät tulisi sisällyttää uudistettavaan museolakiin. Tulevien alueellisten vastuumuseoiden aseman tulee olla lainsäädännöllisesti selkeä. Maakuntien ja alueellisten toimijoiden tasapuolinen kohtelu ja yhtenäinen toiminta tulee turvata muutoksissa. Resurssien tulee seurata tehtäviä ja viranomaistyöstä pitää saada korvaus.

Muinaismuistolaki on peräisin vuodelta 1963 ja sen kokonaisuudistus on tarpeellinen. Nykyisellään se ei ole kaikilta osin menettelyiltään ajantasainen eikä kansainvälisten sopimusten mukainen. Uudessa arkeologisen perinnön laissa tulee huomioida maakuntamuseoiden vahvistunut rooli arkeologisen perinnön suojelun ja hoidon eri tehtävissä.

Maankäyttö- ja rakennuslain muutokset vaikeuttavat suojelutoimintaa eivätkä eri tahojen vastuut ole nyt selkeästi näkyvissä. Kulttuuriympäristöön liittyvä erillislaki voisi olla tarpeellinen.

Sisätilojen säilyminen on lainsuojattomassa asemassa, lainsäädäntöä tulisi niiden osalta uudistaa.

Esitettiin myös, että maakuntaudistus ja lainsäädäntö tulee synkronoida ja lausuntojen painoarvoa tulisi lisätä.

Kustannusten jakaminen

Vastauksissa tuotiin yleisesti esiin, että valtion rooli kulttuuriympäristön viranomaistehtävien kustannusten kattamisessa on keskeinen, mutta myös kaikkien toiminta-alueen kuntien pitäisi osallistua kustannuksiin. Tämä voisi tulevaisuudessa tapahtua esimerkiksi uuden maakuntahallinnon kautta. Valtion rahoitus ja maakunnallinen rahoitus yhdessä tukisivat

riippumattoman roolin rakentamista. Yhden ehdotuksen mukaan viranomaistyön rahoitus voisi tulla valtiolta, kehittäminen ja projektit maakunnan kautta.

Museoiden valtionosuusuudistuksessa tulee ottaa huomioon maakunnalliset tehtävät nykyistä paremmin. Jatkossa valtionosuus tulisi määritellä maakuntamuseon hoitamien kulttuuriympäristötehtävien perusteella museopoliittisen ohjelman suositusten mukaisesti.

Tulevien alueellisten vastuumuseoiden keskeinen rooli nähdään hyvänä, kunhan siihen liittyy riittävä valtion rahoitus nimenomaisesti kulttuuriympäristötehtäviin.

Sopimus Museoviraston kanssa

Maakuntamuseon ja Museoviraston väliseen yhteistyösopimukseen oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta lakiuudistusten ja aluehallintouudistuksen jälkeen tulee käydä uudelleen läpi yhteistyösopimuksen periaatteet, rakenne ja sisältö. Sopimuksissa tulisi ottaa kantaa mm. sijaisjärjestelyihin. Ehdotettiin myös, että sopimukset keskitettäisiin pelkästään viranomaistoimintaan. Arkeologisen perinnön hoidossa nähtiin jonkin verran päällekkäisyyksiä Museoviraston ja maakuntamuseon kanssa. Sopimuksesta toivottiin myös juridisesti vahvempaa, mikä selkeyttäisi mahdollisia valitusoikeusprosesseja.

8 Kehittämisehdotukset työnjaosta ja yhteistyön järjestämisestä tulevaisuudessa

Vastausten perusteella yleinen näkemys on, että Museoviraston ja maakuntamuseoiden / alueellisten vastuumuseoiden tulisi hoitaa kulttuuriympäristön viranomaistehtävät jatkosakin sopimuksen mukaisesti. Maakuntamuseoiden roolia kulttuuriympäristötoimijana on syytä vahvistaa ja saattaa koko maan kattavaksi turvaamalla työhön riittävät ja kattavat resurssit. Maakunnat vastaisivat edelleen maakuntakaavoituksesta ja siihen liittyen maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen inventoinnista ja suojelusta. Museovirasto vastaisi valtakunnallisista tehtävistä, valtion kohteista sekä alan yleisestä kehittämisestä ja ohjauksesta. Museovirastolle jäisivät myös valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen suojelukysymykset sekä erityislakien nojalla suojellut kohteet. Museoviraston toivottiin huolehtivan vedenalaisen arkeologian asiantuntijatehtävistä.

Palveluiden valtakunnallinen kattavuus

ELY-keskusten tehtävien siirrossa tulee turvata kansalaisten ja toimijoiden tasa-arvo valtakunnallisesti tarkasteltuna. Kaikilla alueilla tulee turvata alueen kulttuuri- ja luonnonympäristöjen tuntemus päätöksenteossa, viranomaistehtävissä sekä muussa toiminnassa. Jokaisessa maakunnassa pitäisi olla omat viranomaistoimijat.

Maakuntamuseo nähdään alueen kulttuuriympäristön pääasiantuntijaviranomaisena ja hoidon asiantuntijana. Maakuntamuseot tallentavat, tutkivat ja esittelevät laaja-alaisesti paikallista ja alueellista kulttuuriperintöä, joten museo on luonteva paikka alueellisen kulttuuriympäristön asiantuntijatehtäville tulevaisuudessakin.

Maakuntamuseoilla on hyvä paikallistuntemus ja laaja yhteistyöverkosto valmiina. Joillakin alueilla ELY-keskus ja maakuntaliitto koetaan insinöörivaltaisina työyhteisöinä, joille humanistipohjainen kulttuuriympäristönhoito suojeluineen on osoittautunut vieraaksi. Kahdessa vastauksessa tuotiin kuitenkin esiin vaihtoehto, jossa kulttuuriympäristötehtä-

vät voisivat olla jatkossa kokonaisuudessaan maakuntien hoidossa. Muutamissa muissakin vastauksissa nousi esiin yhden luukun periaate eli tavoite saada kaikki kulttuuriympäristöpalvelut samaan paikkaan, mikä helpottaisi niiden löytämistä.

ELY-keskusten tuki ja lakipalvelut ovat olleet tärkeä keino vaikuttaa kaavoitukseen. Olisi tärkeää, että uusissa maakunnissa olisi jatkossa ELY-keskusten tapaan erikseen nimetty kulttuuriympäristöasiantuntija. Maakuntahallinnon tulee huolehtia selvitysten ajantasaisuuden edistämisestä maakunta- ja kuntakaavoituksessa ja viranomaisneuvottelujen jatkumisen turvaamisesta tulevaisuudessa.

Olennaista on suunnata valtion rahoitus siten, että kulttuuriympäristön asiantuntijapalveluita olisi jatkossa saatavilla mahdollisimman kattavasti ja pysyvästi kaikissa alueellisissa vastuumuseoissa/ maakuntamuseoissa. Valtion rahoituksen tulisi olla määrältään sellainen, että se kannustaa kuntia ymmärtämään kulttuuriympäristöä koskevien alueellisten tehtävien merkityksen.

Kulttuuriympäristön hoitoon myönnettävät avustukset ja korjausneuvonta

Kulttuuriympäristön hoitoon myönnettävien avustusten säilymistä pidetään tärkeänä ja maakuntiin toivotaan tähän tarkoitukseen korvamerkittyä rahaa. Avustushakemuksia pitäisi yksinkertaistaa, jotta avustuksen hakeminen olisi mahdollisimman helppoa. Hoitoavustusten yhteydessä tulee tarjota myös korjausneuvontaa. Koska maakunnille siirtyy kulttuuriympäristön hoidon rahoitustehtäviä, voisi olla luontevaa, että maakunta vastaisi säilyttävän korjauksen neuvonnan koordinoinnista alueella. Useimmilta maakuntamuseoilta puuttuu tällä hetkellä restauroinnin ja korjausrakentamisen asiantuntemus. Niillä alueilla, joilla osaamista on, nämä palvelut on mahdollista ostaa museolta.

Tietojärjestelmien ylläpito ja kehittäminen

Maakuntahallinto voisi olla luonteva taho ylläpitämään kulttuuriympäristötietojärjestelmiä tulevaisuudessa. Maakunnat ja kunnat tarvitsevat tietoja kaavoituksessa ja teettävät inventointeja kaavoja varten, joten järjestelmän ylläpito kustannuksineen sopisi jaettavaksi kunnille. Maakunnat ovat kuitenkin erilaisia, joten maakuntamuseon ja maakuntahallinnon on syytä yhdessä sopia toimivimmasta järjestelmästä. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin, että maakuntahallinto ostaisi palvelun alueelliselta vastuumuseolta. Maakuntahallinto vastaavasti perisi käyttömaksua sopimusteitse alueen kunnilta. Niissä maakunnissa, joista oma kulttuuriympäristön tietojärjestelmä vielä puuttuu, maakunnalle pitäisi varata resursit järjestelmän kehittämiseen.

Kulttuuriympäristötietojen avoimuuden ja yhteiskäytön edistäminen on tärkeää. Alueellisesti tuotettu tieto pitää olla käytettävissä myös valtakunnallisesti. Kulttuuriympäristö-

tiedon avoin saatavuus ja käytettävyys nousivat esiin myös museoiden yhteistyökumppaneille Museopoliittista ohjelmaa varten tehdyssä kyselyssä.¹¹ Vastuu tietojärjestelmistä ja -varannoista olisi hyvä sopia selkeästi maakunnan tasolla. Museovirasto edistää osaltaan yhteen toimivuutta ja yhteiskäyttöä valtakunnallisella tasolla.

Yhteistyötä sopimus pohjaisesti

Vastauksissa esitettiin yhteistyösopimusta maakuntahallinnon ja maakuntamuseon välille. Sopimus pohjainen työskentely selkiyttäisi työnjakoa maakuntahallinnon, maakuntamuseon ja Museoviraston välillä. Maakuntahallinto voisi myös ostaa asiantuntijapalveluita maakuntamuseolta. Merkitsevän ja ajankohtaisen palvelutarjottimen luominen maakuntamuseon toimesta voi auttaa maakuntahallintoa kanavoimaan valtion rahoitusta maakuntaan.

Maakuntien ja museoiden tiivistä yhteistyötä pidettiin tärkeänä. Yhteistyömuotoja tulevaisuudessa olisivat esimerkiksi kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät, jotka järjestävät asiantuntijataapahtumia ja koulutusta, käsittelevät merkittäviä maankäyttöhankkeita eri näkökulmista, valitsevat kulttuuriympäristöpalkinnon saajia, järjestävät kulttuuriympäristöpäiviä, laativat maakunnallisia kulttuuriympäristöohjelmia ynnä muuta.

Museot voisivat tarjota omaa erityisosaamistaan ja palveluitaan maakunnille ja toisilleen, mutta samalla tulisi huolehtia toiminnan jatkuvuudesta. Alueen tuntemus ja pysyvät verkostot ovat kulttuuriympäristötyössä tärkeitä, joten yhteistyön tulisi olla pitkäjänteistä. Sekä alueellisen että valtakunnallisen yhteistyön merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Museoviraston kannalta olennaista on myös saada selkeä ja toimiva työnjako tulevan valtion lupa- ja valvontaviraston (LUOVA) kanssa.

Museoviraston rooli

Museoviraston tulisi vastata ensisijaisesti valtakunnallisen tason ohjauksesta sekä yhtenäisten käytäntöjen kehittämisestä kansalaisten ja toimijoiden tasa-arvon turvaamiseksi. Museovirasto on vanha ja arvovaltainen instituutio, jolla on statusta ja painoarvoa. Maankäyttö- ja suojelukysymykset ovat vaikeita ja joskus kauempana olevan toimijan näkemys on helpompi hyväksyä kuin paikallisen.

Museoviraston tehtäviin kuuluu kulttuuriympäristötyön toimintaedellytysten edistäminen kansainvälisen ja kansallisen politiikkatason työn ja lainsäädäntöön vaikuttamisen kautta.

¹¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kysely maakuntamuseoiden ja aluetaidemuseoiden sidosryhmille ja asiakkaille, 2016.

Valtakunnallisesti Museoviraston on hyvä tarjota sellaisia asiantuntijapalveluita, joita ei ole mahdollista tarjota jokaisessa maakunnassa, kuten esimerkiksi vedenalaisen arkeologian ja konservoinnin eri osa-alueiden erityisosaamista. Museovirastolle kuuluvat myös valtakunnallista vertailua, tietopohjaa ja seurantaa vaativat aihealueet, tutkimus- ja kehittämishankkeet, yhteisten työkalujen kehittäminen, ohjeet, koulutus ja viestintä.

Museovirastolta toivotaan kulttuuriympäristön lakipalveluita ja yhteisiä työkaluja työn vaikuttavuuden arviointiin ja kulttuuriympäristön tilan seurantaan. Toivotaan myös ohjeistusta kulttuuriympäristöselvitysten tekoon. Kulttuuriympäristöselvityksiltä eri kaavatasoilla puuttuu valtakunnallinen ohjeistus ja vähimmäiskriteerit. Tällaista ohjeistusta on odotettu Museovirastolta jo pitkään.

Museoviraston ylläpitämää muinaisjäännösrekisteriä pidetään tärkeänä palveluna, mutta rakennusperinnön luettelointiin monella maakuntamuseolla on jo oma sovellus, joten valtakunnallista sovellusta ei tämän kyselyn perusteella enää kaivata.

Liite 1. Kulttuuriympäristötehtäviä hoitavat toimijat ja alueellinen yhteistyö

Kooste Museoviraston ja maakuntamuseoiden vastauksista

1 Lapin maakuntamuseo

Henkilöresurssit: arkeologi/museonjohtaja. Yhteistyösopimuksen mukaisesti museo hoitaa viranomaistehtäviä arkeologian osalta. Maakuntamuseossa ei ole viranomaistehtäviä hoitavaa rakennustutkijaa eikä restaurointiasiantuntijaa. Museovirasto hoitaa rakennettuun kulttuuriympäristöön ja maiseman suojeluun liittyvät viranomaistehtävät, tapauskohtaisesti yhteistyössä maakuntamuseon kanssa. Maakuntamuseo vastaa arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvistä kannanotoista isompia hanke- ja YVA-asioita sekä ylimaakunnallisia lupa- ja kajoamisasioita lukuun ottamatta.

Kulttuuriympäristötyöryhmässä ovat edustettuna: Lapin ELY, Museovirasto, Tornionlaakson maakuntamuseo, Lapin liitto, Saamelaismuseum Siida, Metsähallitus / Lapin Luontopalvelut, Lapin maakuntamuseo. Alueelle on juuri perustettu Pohjois-Suomen kulttuuriympäristötoimijoiden yhteistyöryhmä, jossa ovat mukana Lapin lisäksi Kainuu ja Pohjois-Pohjanmaa.

2 Tornionlaakson maakuntamuseo

Henkilöresurssit: vt. museonjohtaja ja vs. tutkija. Maakuntamuseossa ei ole viranomais-tehtäviä hoitavaa rakennustutkijaa, restaurointiasiantuntijaa eikä arkeologia. Museovirasto hoitaa kulttuuriympäristön viranomaistehtävät tapauskohtaisesti yhteistyössä Tornionlaakson museon kanssa. Kulttuuriympäristö- ja neuvontatyötä TLMM tekee yhteistyötä Lapin ELY:n, Museoviraston ja Kotiseutuliiton kanssa. Restaurointiin ja korjausrakentamiseen liittyen saadaan tarvittaessa asiantuntija-apua Pohjois-Pohjanmaan museosta.

Keskeiset yhteistyötahot: Lapin ELY, Lapin liitto, Museovirasto. Museovirasto ja ELY-keskus vastaavat viranomaistehtävistä ja maakuntamuseo toimii paikallisena asiantuntijana. Museovirasto valmistelee lausunnot ja kysyy tarvittaessa maakuntamuseosta tietoja kohteista. Maakunnan liitto, TLMM ja Lapin maakuntamuseo ovat mukana maakunnallisissa työryhmissä.

Lapin kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä on toiminut 1990-luvulta lähtien. Tornionlaakson maakuntamuseo on ollut mukana alusta asti. Lapin ELY on koonnut uuden Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöyhteistyöryhmän, johon kuuluvat Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan liitot, Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ELY-keskukset, Tornionlaakson, Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseot, Siida, Saamelaiskäräjät, Metsähallitus (luontopalvelut: Lappi ja Pohjanmaa) ja Oulun yliopisto.

Museo on mukana Lapin maisemanhoidon työryhmässä, ruotsalaisten Struven ketjun koordinaatiotyöryhmässä ja Tornionlaakson neuvoston kulttuurityöryhmässä sekä Lapin rakennusperinne ry:ssä. Lisäksi verkostoon kuuluvat Haaparannan kaupunki ja Norrbotenin läänin museo. Tornionlaakson maakuntamuseo on maailman ainoa rajanylinen museo. Struven ketjuun liittyen museo on Lapin ammattikorkeakoulun keskeisenä kumppanina matkailu-, tutkimus- ja kehittämishankkeissa (Struve ARC).

3 Pohjois-Pohjanmaan museo

Henkilöresurssit: kaksi rakennustutkijaa, korjausarkkitehti, arkeologi. Yhteistyösopimuksen mukaisesti museo hoitaa viranomaistehtäviä rakennusperinnön, restauroinnin ja osittain arkeologian osalta. Museovirasto vastaa erityislaeilla suojeltujen kohteiden restauroinnin ohjauksesta (kirkot, valtion kohteet, LaRS-kohteet). Arkeologisen kulttuuriperinnön osalta Museovirastolle kuuluu noin 2/5 Pohjois-Pohjanmaan kunnista, Pohjois-Pohjanmaan museo hoitaa noin 3/5. Museovirasto ottaa tapauskohtaisesti kantaa RKY-alueiden kysymyksiin yhteistyössä maakuntamuseon kanssa.

Keskeiset yhteistyötahot: ELY, Maakuntaliitto, Museovirasto. Kulttuuriympäristön hoidon neuvonta yhdessä rakennusvalvonnan, Kotiseutuliiton, maakunnallisen korjausneuvonnan yhteistyöryhmän, Museoviraston ja ELY:n kanssa. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan museo, Oulun yliopiston arkkitehtiosasto, Oulun seudun ammattikorkeakoulun Pikisaaren yksikkö ja Metsähallituksen luontopalvelut. Lisäksi vasta perustettu Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöyhteistyöryhmä (ks. edellä). Kainuun museon kanssa jaetaan yhteinen Viisikanta-rakennussuojelupalkinto.

4 Kainuun museo

Henkilöresurssit: rakennustutkija, arkeologi, maakunta-amanuenssi. Yhteistyösopimuksen mukaisesti museo hoitaa viranomaistehtäviä rakennusperinnön ja arkeologian osalta. Museovirasto vastaa erityislaeilla suojeltujen kohteiden restauroinnin ohjauksesta (kirkot, valtion kohteet, LaRS-kohteet), yhteistyö tiivistä arkeologian osalta. Tapauskohtaisesti kannanottoja RKY-alueiden kysymyksiin yhteistyössä maakuntamuseon kanssa.

Keskeiset yhteistyötahot: Kainuun ELY-keskus, Kainuun liitto, kunnat, Kainuun Nuotta, kotiseutuyhdistykset. Kulttuuriympäristön hoidon neuvonta yhteistyössä ELY:n kanssa, muuten ELY-keskuksen ja Kainuun liiton kanssa työnjako on tapauskohtaista. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Kainuun liitto, ELY, Kainuun Museo, Kainuun museo- ja kotiseutuyhdistys, Metsähallitus, aluearkkitehdit. Muita yhteistyöryhmiä: UNESCO/Oulujokilaakso, Pohjoiset kulttuuritoimijat, Vienan reitin työryhmä. Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa jaetaan Viiskanta-palkinto.

5 Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo / K.H. Renlundin museo

Henkilöresurssit: Museotoimenjohtaja, maakunta-amanuenssi, museolehtori, konservattori. Yhteistyösopimuksen mukaisesti museo hoitaa viranomaistehtäviä rakennusperinnön osalta. Museovirasto vastaa erityislailla suojelluista kohteista maakunnassa sekä arkeologisen kulttuuriympäristön viranomaistehtävistä. Kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa hoitaa museossa maakunta-amanuenssi, jonkin verran yhteistyössä konservattorin kanssa. Yhteistyötä tehdään satunnaisesti kuntien kaavoitus- ja rakennusvalvontaviranomaisten kanssa sekä ELY:n ja Museoviraston kanssa, kun kyseessä erityislailla suojellut kohteet.

Keskeiset yhteistyötahot: Museovirasto, ELY-keskus, kunnat, maakuntaliitto ja yhdistykset. Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa yhteistyötä tehdään tapauskohtaisesti raja-alueilla. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: EPOELY, maakuntamuseot (Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa), Kokkolan kaupunki, Vaasan kaupunki, Seinäjoen kaupunki, maakuntaliitot. Museolla on edustukset maakuntaohjelman ja toteuttamissuunnitelman yhteistyöryhmissä (alueiden käyttö, hyvinvointi ja maaseutu).

6 Pohjanmaan museo

Henkilöresurssit: vt. museotoimenjohtaja, maakunta-arkeologi, rakennustutkija, maakuntamuseotutkija, aluetaidemuseotutkija. Yhteistyösopimuksen mukaisesti museo hoitaa viranomaistehtäviä rakennusperinnön ja arkeologian osalta. Maakuntamuseo hoitaa alueellisesti ja paikallisesti arvokkaat kohteet ja alueet, kaavasuojelukohteet ja RKY-alueet.

Keskeiset yhteistyötahot: Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, kunnat, paikallismuseot ja paikalliset kulttuuritoimijat, Pohjanmaan liitto ja Etelä-Pohjanmaan sekä Keski-Pohjanmaan maakuntamuseot ja Rannikon metsäkeskus. Maakuntaliitto on tehnyt maakuntakaavaa varten selvitykset maakunnallisesti arvokkaista kulttuuriympäristöistä, maakuntamuseo arvokkaista teistä ja silloista. ELY-keskus ja maakuntamuseo hoitavat toimialueensa kaavoitushankkeet omasta näkökulmastaan osittain yhteistyössä, ELY-keskus LARS-prosessit yms. Ei erityistä sovittua työnjakoa. Maakuntamuseo informoi, neuvoa ja lausuu Museoviraston avustuksista ja valvoo niiden käyttöä sovitun työnjaon mukaisesti.

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntamuseot, Pohjanmaan ELY-keskus, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntaliitot. Yhteistyöryhmä osallistuu korjausavustushakemusten arviointiin. Toiminnan luonne on viime vuosina ollut lähinnä yleistä tiedonvaihtoa. Maakuntamuseo on mukana useissa ohjausryhmissä (viranomaisten ja muiden toimijoiden työryhmät) liittyen kulttuuriympäristöihin.

7 Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo

Henkilöresurssit: rakennustutkija. Yhteistyösopimuksen mukaan maakuntamuseo hoitaa alueen kulttuuriympäristöä koskevat viranomaistehtävät rakennetun ympäristön osalta. Museovirasto hoitaa viranomaisasiat arkeologian osalta sekä rakennussuojelulla suojeltujen kohteiden ja kirkkolailla suojeltujen kirkkojen osalta.

Keskeiset yhteistyökumppanit: ELY, Etelä-Pohjanmaan liitto, kuntien kaavoittajat ja rakennustarkastajat. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: EPOELY, maakuntamuseot (Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa), Kokkolan kaupunki, Vaasan kaupunki, Seinäjoen kaupunki, maakuntaliitot. Näiden lisäksi paikallisia työryhmiä: Ähtärin kulttuuriympäristötyöryhmä, Hyypänjokilaakson neuvottelukunta (Kauhajoki), Kurikan kulttuuriympäristötyöryhmä, Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelman työryhmä. Toiminnan merkitys suuri yleisen tietoisuuden lisäämiselle kunnissa ja laajemminkin. Edustajat etupäästä kyseisistä kunnista, ELY:sta ja maakuntamuseosta. Alueellinen korjausneuvontaa antavien tahojen edustajista koostuva ryhmä perustettu Pohjanmaan alueelle. Kokoontuu pari kertaa vuodessa. Yhteydenpito Pohjanmaan maakuntamuseoiden rakennustutkijoiden kanssa jatkuva.

8 Keski-Suomen museo

Henkilöresurssit: 2 rakennustutkijaa, arkeologi, konservaattori/rakennusmestari, museotoimenjohtaja, toimistos sihteeri. Yhteistyösopimuksen mukaisesti museo hoitaa viranomaistehtäviä rakennusperinnön ja arkeologian osalta. Rakennuskonservoinnin asiantuntijuus saadaan Museoviraston Hämeenlinnan yksiköstä. ELY-keskus vastaa rakennusperinnön hoidon avustuksista ja kulttuuriympäristökasvatusavustuksista. Muutoin työjako ELY-keskuksen kanssa tapauskohtaisesti. Museossa sisäinen kulttuuriympäristötiimi, joka käsittelee viikoittain vireillä olevat asiat.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Kunnat, Keski-Suomen ELY-keskus, Keski-Suomen liitto, Keski-Suomen maakunnan kulttuuriympäristöryhmä, Jyväskylän yliopisto, ProAgria, alueen ammattimuseot, Humak. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmässä edustajat Keski-Suomen ELY-keskuksesta, Keski-Suomen liitosta, Keski-Suomen museosta, Jyväskylän yliopiston taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitokselta, Metsähallituksesta, Suomen metsäkeskus Julkiset palvelut Keski-Suomesta, Keski-Suomen kylät ry:stä, MTK Keski-Suomesta, Kes-

ki-Suomen Yrittäjistä ja Lapuan hiippakunnasta. Käsiteltäviä aihepiirejä ovat muun muassa maankäytön suunnittelu, rakennussuojelu, rakennetun ympäristön hoito, maisema-alueet, perinnemaisemat ja maiseman hoito sekä muinaismuistojen tutkimus ja suojelu.

Muu yhteistyö: ALL-työryhmä (maakuntaudistuksen työryhmä), Keski-Suomen kestävän elämäntavan yhteistyöryhmä, YVA-ryhmä, maailmanperintöverkosto, Keski-Suomen kestävän elämäntavan kehittämisverkosto. Maakunnallisten rakennustutkijoiden yhteistyötä Länsi-Suomen alueella. Säännöllisiä tapaamisia pari kertaa vuodessa. Arkeologian osalta maakuntamuseoyhteistyötä on tapauskohtaisesti.

9 Pohjois-Savon maakuntamuseo / Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

Henkilöresurssit: rakennustutkija ja arkeologi. Yhteistyösopimuksen mukaan maakuntamuseo hoitaa alueen kulttuuriympäristöä koskevat viranomaistehtävät rakennetun ympäristön ja arkeologian osalta. Kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa tehdään muun työn ohessa. Vaativimmat restaurointikysymykset ohjataan Museovirastoon.

Keskeiset yhteistyökumppanit: ELY, Museovirasto, kunnat, maakuntaliitto. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: ELY, kunnat, maakuntamuseo, Museovirasto, yhteisöjen ja järjestöjen edustajia. Tällä hetkellä toimintaa ei erityisen vireää (kokoontuminen 3 kertaa vuodessa). Silti selkeä merkitys tietojen vaihdon ja yhteistyön kannalta. Lisäksi Kuopion kaupungin poikkihallinnollinen Kulttuuriympäristötyöryhmä, jota museo vetää.

10 Pohjois-Karjalan museo

Henkilöresurssit: Maakuntamuseossa ei ole rakennustutkijaa, restaurointiasiantuntijaa eikä arkeologia, joten Museovirasto hoitaa kaikki kulttuuriympäristön viranomaistehtävät.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Museovirasto, ELY-keskus. Ei kulttuuriympäristön yhteistyöryhmää.

11 Satakunnan museo

Henkilöresurssit: Arkeologi, rakennustutkija, rakennuskonservaattori, intendentti/Rakennuskulttuuritalo Toivo, museoemäntä/Toivo, museonjohtaja (n. 5 % työajasta), toimistonhoitaja (n. 10 % työajasta). Satakunnan Museolla on Museoviraston kanssa sopimus viranomaistehtävien hoidosta (arkeologi, rakennustutkija, restauroinnin asiantuntija).

Keskeiset yhteistyökumppanit: Varsinais-Suomen ELY-keskus, Satakuntaliitto, Museovirasto ja alueen kunnat. Sattumanvaraisesti erilaiset yhdistykset ja hankkeet, aikaisemmin myös

Satakunnan taidetoimikunta. Satakuntaliiton kanssa tehdään yhteistyötä kuntien kaavoituksessa, maakuntakaavoituksessa, erilaisissa hankkeissa ja tapahtumien järjestämisessä. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kanssa yhteistyö on monimuotoisempaa. Kaavoitusyhteistyön ohella valmisteltu neuvonta-aineistoja ja esitteitä ja tehty yhteistyötä suojelukysymyksissä, toteutettu yhteisiä hankkeita ja selvityksiä. Museoviraston kanssa yhteistä asioiden valmistelua, tiedonvaihtoa ja työnjakoa. Alueella Satakunnan Museo on ainoa päätoimisesti kulttuuriympäristöasioita hoitava toimija. Kulttuuriympäristön hoidon neuvontatyötä tekevät viranomaistoiminnassa mukana oleva henkilökunta sekä Rakennuskulttuuritalo Toivo. Raumalla toimii lisäksi Vanhan Rauman korjausrakentamiskeskus Tammela.

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Maakuntamuseo, maakunnan liitto, Satakunnan ja Varsinais-Suomen ELY-keskus, ProAgria, Metsähallitus, Turun yliopisto, muutamia alueen kuntia. Ryhmä on koko yli 20-vuotisen olemassaoloaikansa toiminut aktiivisesti. Se edistää yhteydenpitoa ja tiedonvaihtoa kulttuuriympäristötyötä tekevien viranomaisten kesken. Ryhmä toimii myös monien hankkeiden ohjausryhmänä. Se on tehnyt alueellisen kulttuuriympäristöohjelman. Museo on mukana myös erilaisissa ohjausryhmissä, Vanhan Rauman ja Sammallahdenmäen maailmanperintöalueiden hoitokunnissa, Porin kaupunkikuvatyöryhmässä, Satakunnan aluesuunnittelun yhteistyöryhmässä, maakuntakaavoitusta ohjaavassa yhteistyöryhmässä, aiemmin alueellisessa taidetoimikunnassa. Yhteistyö muiden maakuntamuseoiden kanssa painottuu kokemusten ja tiedon vaihtoon. Lähialueiden rakennustutkijat kokoontuvat Museoviraston alueyksikön edustajien kanssa pari kertaa vuodessa vapaamuotoisesti. Yhteisiä hankkeita on valmisteltu.

12 Pirkanmaan maakuntamuseo / Tampereen museot

Henkilöresurssit: 9 vakituista, keskimäärin 3-4 projektityöntekijää, yht. n. 13 htv. Yksikönpäällikkö/arkeologi, 3 arkeologia, 2 rakennustutkijaa, perinnerakennusmestari, paikallis-kulttuuritutkija, toimistosihiteeri. Maakuntamuseolla on Museoviraston kanssa sopimus viranomaistehtävien hoidosta (arkeologi, rakennustutkija, restauroinnin asiantuntija). Kulttuuriympäristön hoidon neuvontatyötä tehdään Adoptoi monumentti -ohjelman ja Perinnerakennusmestari -ohjelman kautta. Yhteistyötä lisäksi Piiru-rakennuskulttuurikeskuksen kanssa (maakuntamuseon henkilökuntaa mukana neuvontatapahtumissa, yhteistä messutuotantoa, yhteistä taitajarekisterin täydennystä, hanke- ja tapahtumasuunnittelua) ja ELY-keskuksen kanssa (yhteinen neuvontapäivä Vapriikissa rakennuskorjausavustuksen saaneille keväisin).

Keskeiset yhteistyökumppanit: ELY-keskus, Pirkanmaan liitto, kunnat, aluearkkitehdit, Tampereen yliopisto, Tampereen kesäyliopisto, maanomistajat, Adoptoi monumentti -verkosto, kunnat, PirELY, seurakunnat, erityisesti Tampereen ev.lut.-seurakunta, suurimmat rakennusliikkeet ja rakennuttajat, säätiöt, yleishyödylliset yhteisöt, kansalaisjärjestöt, myös 4. sektori eli vapaat toimijat.

ELY:n ja maakuntaliiton kanssa yhteisiä hankkeita, tapaamisia ja tavoitteita, konsultointia hankalien maankäyttöasioiden osalta. Museoviraston kanssa yhteistyötä arkeologian ja rakennetun ympäristön osalta. Ajoittain keskustelua hyvistä menettelytavoista muiden museoiden kanssa maakunnan sisällä ja ulkopuolella, esim. Turun museokeskuksen, Helsingin kaupungin museon ja Satakunnan Museon kanssa.

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: maakuntaliitto, ELY-keskus, aluearkkitehdit, maakuntamuseo. Käsiteltäviä asioita: kulttuuriympäristön neuvottelupäivien järjestäminen, kulttuuriympäristöpalkinnon saajan ratkaiseminen, merkittävistä maankäyttöasioista keskustelu, hankerahoitusten pohtiminen hyviin kulttuuriympäristöhankkeisiin.

Museo on mukana lähes kaikissa yhteistyöryhmissä, jotka koskevat kulttuuriympäristöä, esim. lukuisten kaavahankkeiden ohjausryhmät ja hankeryhmät tilanteen ja merkittävyyden mukaan, lisäksi oppilaitosyhteistyöverkostossa (TY, TTY, Kesäyliopisto).

13 Savonlinnan maakuntamuseo

Henkilöresurssit: arkeologi ja maakuntamuseotutkija. Maakuntamuseolla on Museoviraston kanssa sopimus viranomaistehtävien hoidosta arkeologian osalta. Maakuntamuseotutkija ja arkeologi tekevät kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa osana muuta museotyötä yhteistyössä ELY-keskuksen, Museoviraston ja korjausrakentamiskeskuksen kanssa. Museoviraston kanssa avustuskohteiden valvonnat sekä tiedonvaihto/konsultointi yleiseen rakennusten kunnostukseen liittyen. ELY:n kanssa tiedonvaihto/konsultointi yleiseen rakennusten kunnostukseen liittyen. Maakuntaliiton kanssa Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan liittyvät käytännön asiat.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Etelä-Savon ELY-keskus, Korjausrakentaminen Vanhoo Ossoo, Museovirasto, Etelä-Savon maakuntaliitto, Pro Agria Etelä-Savo ja Etelä-Savon metsäkeskus. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Etelä-Savon ELY, Museovirasto, Etelä-Savon maakuntaliitto, maakuntamuseo, Mikkelin kaupunki, Pieksämäen kaupunki, ProAgria Etelä-Savo, Metsähallitus (ei käytännössä) sekä Korjausrakentaminen Vanhoo Ossoo (ei käytännössä). Kukin toimii omalla osa-alueellaan ja pyrkii toteuttamaan Etelä-Savon kulttuuriympäristöstrategiaa 2016–2020. Työryhmä kokoaa yhteen sekä maakunnallista työtä tekevät kuntien ja valtion viranomaiset sekä nyt jo vajaan kahden vuoden ajan Mikkelin yleiskaavoittajan ja Pieksämäen kaavoituspäällikön.

14 Varsinais-Suomen maakuntamuseo / Turun museokeskus

Henkilöresurssit: 4 rakennustutkijaa ja 2 arkeologia. Museolla on yhteistyösopimus Museoviraston kanssa, joka pitää sisällään sekä rakennetun kulttuuriympäristön että muinaisjäänneisiin liittyvät asiat. Rakennussuojelulla suojellut kohteet ovat pääsääntöisesti Museoviraston

vastuulla. ELY-keskus määrittää muinaisjäännösten rajat ja antaa yksityisille hankkeille tutkimusluvut. Maakuntamuseo hoitaa ELY:n avustusten valvonnan, hyvässä yhteistyössä myöntäjän kanssa, myös osa Museoviraston avustuksista valvotaan museon toimesta. Samoin Kotiseutuliitto nimeää vuosittain maakuntamuseon joidenkin kohteiden valvojaksi. Yhteistyötä tehdään Curatio ry:n kanssa (korjausrakentamisyhdistys, jossa museon edustaja hallituksessa). Muinaisjäännösten osalta neuvontaa antaa myös Museoviraston alueellinen yksikkö ja kulttuuriympäristön suojelukysymyksissä neuvontaa antaa ELY-keskus. Yhteistyö ja työnjako alueellisten viranomaisten (ELY ja Varsinais-Suomen liitto) kanssa sujuvaa.

Keskeiset yhteistyökumppanit: ELY-keskus, Varsinais-Suomen liitto, kunnat, yhdistykset. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: ELY:stä eri osastoilta – ympäristö, liikenne, maaseutu – edustajat, Senaatti-kiinteistöt, Metsähallitus, aluearkkitehdit, Turun, Paraisten ja Kemion kuntien edustajat, Museoviraston arkeologi, maakuntamuseon maakunnalliset tutkijat sekä kaupunkiarkeologi ja intendentti. Työryhmässä seurataan kulttuuriympäristön tilaa, tehdään kulttuuriympäristöohjelmia, välitetään tietoa ajankohtaisista hankkeista ja seurataan ja edistetään rakennuskannan inventointeja.

Muita yhteistyöryhmiä: Turun yleiskaava 2029 valmisteluun liittyvät selvitysten työryhmät, kaupunkikuvaneuvottelukunta, kaavoittajan, kaupungin kiinteistölaitoksen ja museon muodostama työryhmä, tarpeiden mukaan vaihtuvat yhteistyöryhmät, maakunnan strategiatyöryhmä.

15 Kanta-Hämeen maakuntamuseo/Hämeenlinnan kaupunginmuseo

Henkilöresurssit: Pääasiassa tehtäviä hoitavat maakunnallisesta työstä vastaava tutkija sekä kokoelmista vastaava tutkija. Museovirasto hoitaa Kanta-Hämeessä kulttuuriympäristön viranomaistehtävät. Maakuntamuseotutkija vastaa muista maakunnallisista tehtävistä, museon muut tutkijat lähinnä Hämeenlinnaan liittyvistä tehtävistä. Tarvittaessa työnjaosta neuvotellaan Museoviraston kanssa, joissain tehtävissä myös ELY-keskuksen tai maakuntaliiton kanssa.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Museovirasto, ELY-keskus, maakuntaliitto, kunnat. Lisäksi alueen museot, mutta myös muut maakuntamuseot, Leader-toimijat ja yhdistykset. ELY-keskus ja maakuntaliitto yleensä hankkeiden, selvitysten, työryhmien yms. toimeenpanijoina ja vetäjinä. Museovirastolla ja maakuntamuseolla enemmän asiantuntijarooli. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Edustajat Museovirastosta, ELY-keskuksesta, Hämeen ja Päijät-Hämeen liitoista, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen maakuntamuseoista sekä vaihdellen myös muita edustajia esimerkiksi oppilaitoksista tai ProAgria Hämeestä. Ryhmä on ollut varsinkin aiemmin varsin aktiivinen ja toiminut yhdessä myös mm. hankkeiden ohjausryhmissä ja avustusten käsittelyissä. Viime vuosina kokoontumisia on ollut vähän tai ei ollenkaan.

16 Päijät-Hämeen maakuntamuseo / Lahden kaupunginmuseo

Henkilöresurssit: 2 rakennustutkijaa, 1 arkeologi, 2 tilapäistä arkeologia, maakuntatutkija, näyttelyamanuenssi, kokoelma-amanuenssi, kuva-arkistotutkija, valokuvaaja, skannaaja osittain. Museolla on yhteistyösopimus Museoviraston kanssa, joka pitää sisällään sekä rakennetun kulttuuriympäristön että muinaisjäännöksiin liittyvät asiat. Museossa on tutkimus- ja kulttuuriympäristöyksikkö, joka vastaa työstä. Kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa annetaan muun työn ohessa tarpeen mukaan, Museoviraston kanssa tehdään yhteistyötä. Kotiseutuliiton kanssa yhteistyötä koskien seurantaloavustuksia.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Kunnat, Museovirasto, ELY-keskukset (HELY, Uudenmaan ELY), maakuntaliitot (Päijät-Häme ja Uusimaa). Yhteistyö tiivistä Museoviraston, Uudenmaan ELY:n ja Uudenmaan liiton kanssa. Rakennetun kulttuuriympäristön osalta Länsi-Suomen maakuntamuseoiden yhteistyöryhmän toiminta on tiivistä. Keski-Suomen museon kanssa myös yhteistyötä. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä Uudellamaalla aktiivinen, HELY:ssä hiipunut. Muita yhteistyöryhmiä Päijät-Hämeen museotoimikunta ja ylikunnallinen ympäristöpalveluiden ja teknisten palveluiden yhteistyöryhmä.

17 Kymenlaakson museo

Henkilöresurssit: Rakennustutkija, arkeologi, maakuntatutkija, museolehtori, tutkija (melliset kulttuuriympäristöt). Maakuntamuseolla on Museoviraston kanssa sopimus viranomaistehtävien hoidosta rakennusperinnön osalta. Museovirasto hoitaa viranomaistehtäviä arkeologian osalta. Kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa Museoviraston kanssa yhteistyösopimuksen mukaisesti. Museovirasto hoitaa yhteistyösopimuksen mukaiset kulttuuriympäristöasiat, ELY neuvoo maankäyttöä ja liitto maakuntakaavaan liittyvät asiat.

Keskeiset yhteistyökumppanit: ELY, Kymenlaakson liitto, kunnat (kaupunkisuunnittelu ja rakennusvalvonta), museovirasto, TE -keskukset, kulttuuriympäristötyötä tekevät seurat, harrastajat, vapaaehtoiset, kunnan asukkaat. Lähialueen muiden rakennustutkijoiden kanssa paljon keskustelua ja kokemusten vaihtoa. Yhteistyö alueen muiden museoiden kanssa tiivistä.

Ympäristöpoliittinen neuvottelukunta, jossa edustajat Kymenlaakson kunnista, Kaakkois-Suomen ELY-keskuksesta, maakuntahallituksesta, MeriKotka ry:stä, Metsäkeskuksesta, Metsähallituksesta, Kymenlaakson Luonnonsuojelupiiristä, Kymenlaakson Museosta, Luontokoulu Hailista, MTK Kaakkois-Suomesta, Kauppakamarista sekä Kymenlaakson Liitosta. Neuvottelukunnassa käsitellään ensisijaisesti maakuntakaavoitukseen sekä maakunnan kehittämistyön liittyviä ympäristökysymyksiä, se osallistuu tarpeen mukaan myös ympäristövaikutusten arviointiprosessiin. Toiminnan tarkoitus on edistää vuoropuhelua eri maakunnallisten toimijoiden välillä ja edistää kestävästä kehitystä maakunnallisessa kehittämistyössä ja aluesuunnittelussa.

18 Etelä-Karjalan museo

Henkilöresurssit: rakennustutkija (paikka ei ollut täytettynä kyselyn aikaan). Museovirasto hoitaa viranomaistehtäviä arkeologian osalta, sijaistaa tarvittaessa rakennustutkijaa. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä toimii, mutta sen työ on rajautunut ELY:n rakennusperinnön hoitoavustusten arvottamiseen. Ryhmän kokoonpano on vaihdellut hieman, mutta mukana ovat ainakin Kaakkois-Suomen ELY:n rakennusperintövastaava, maakuntamuseon rakennustutkija ja Etelä-Karjalan liiton edustaja, lisäksi yleensä mukana on edustaja ProAgriasta ja jonain vuonna pienempien kuntien yhteinen aluearkkitehti. ELY:llä on ollut ohjaava ja riippumaton rooli kulttuuriympäristöviranomaisena. Etelä-Karjalan liitto on toiminut maakuntakaava-asioiden ohella erilaisten hankkeiden ja projektien mahdollistajana.

19 Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo

Henkilöresurssit: rakennustutkija, aluearkkitehti, museonjohtaja + aiempi rakennustutkija ja maakuntamuseotutkija kuuluvat museon omaan kulttuuriympäristöryhmään. Maakuntamuseolla on Museoviraston kanssa sopimus viranomaistehtävien hoidosta rakennusperinnön ja restauroinnin osalta. Rakennustutkija ja aluearkkitehti hoitavat päätyönään rakennetun kulttuuriympäristön hoitoon kuuluvat tehtävät yhteistyössä Museoviraston, ELY-keskusten ja kuntien rakennusvalvonnan kanssa. Museovirasto hoitaa viranomaistehtävät arkeologian osalta.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Kuntien rakennusvalvonta ja kaavoitus, ELY, Museovirasto, Uudenmaan liitto, TE-keskukset ja Kotiseutuliitto joiltain osin. Alueen paikallismuseot. ELY-keskus ja maakuntaliitto käyttävät maakuntamuseon alueellista asiantuntemusta eri tehtävissä. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: ELY:n eri osastot, maakuntaliitto, Museovirasto, alueen maakuntamuseot ja muut viranomaistyötä tekevät museot, aluearkkitehdit, Kotiseutuliitto.

20 Keski-Uudenmaan maakuntamuseo / Helsingin kaupunginmuseo

Henkilöresurssit: 3 rakennustutkijaa, arkkitehti, rakennuskonservaattori, 2 arkeologia, museonjohtaja. Museolla on Museoviraston kanssa sopimus viranomaistehtävien hoidosta (arkeologi, rakennustutkija, restauroinnin asiantuntija). Espoo ja Vantaa hoitavat oman alueensa. Helsingin kaupunginmuseo hoitaa Keski-Uudenmaan muiden kuntien kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyvät viranomaistehtävät, Helsingissä myös arkeologian osalta. Museovirasto hyväksyy arkeologiaan liittyvät hoitosuunnitelmat. Keskeiset yhteistyökumppanit: Kuntien kaavoittajat, rakennusvalvonta, paikalliset museot, Museovirasto, ELY, Uudenmaan liitto. Museovirasto ja ELY tarjoavat alan koulutusta ja neuvottelupäiviä, mikä on huomionarvoista. Säännölliset tapaamiset Museoviraston ja ELY:n kanssa tärkeitä.

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: ELY, maakuntamuseot, Espoon ja Vantaan kaupunginmuseot, Museovirasto. Yhteistyötä Espoon kaupunginmuseon, Vantaan kaupunginmuseon, Itä- ja Länsi-Uudenmaan maakuntamuseoiden kanssa (vertaistukea, kaava-asioissa yhteistyötä, vapaamuotoista yhteydenpitoa tarvittaessa eri ajankohtaisiin kysymyksiin liittyen).

21 Itä-Uudenmaan maakuntamuseo / Porvoon museo

Henkilöresurssit: rakennustutkija. Yhteistyösopimus rakennusperinnön osalta. Museovirasto hoitaa arkeologian viranomaistehtävät.

Keskeiset yhteistyökumppanit: kunnat, konsultit, kaavoitus, rakennustarkastajat, kehittämisrahastot, kartanosäätö. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: ELY:n eri osastot, maakuntaliitto, Museovirasto, alueen maakuntamuseot ja muut viranomaistyötä tekevät museot, aluearkkitehdit, Kotiseutuliitto. Uusimaa on iso maakunta, yhteistyöryhmän vaikuttavuus on huomattavampi kuin joillakin muilla alueilla.

22 Saamelaismuseumo Siida

Henkilöresurssit: arkeologi ja tutkija. Saamelaismuseumo on asiantuntija saamelaiseen kulttuuriympäristöön liittyvissä asioissa. Sopimus Museoviraston kanssa arkeologian sekä rakennetun ympäristön ja maiseman osalta. Museovirasto vastaa erityislaeilla suojeltujen kohteiden restauroinnin ohjauksesta (kirkot, valtion kohteet, LaRS-kohteet) ja myöntää arkeologiset kaivausluvat alueella. Tapauskohtaisesti kannanottoja RKY-alueiden kysymyksiin sekä alueen restaurointikohteiden asioihin yhteistyössä Siidan kanssa. Rakennusperinnön hoidon neuvonnasta vastaa Lapin ELY-keskus koko Lapin osalta ja Metsähallituksella on oma kulttuuriperinnön erikoissuunnittelija Lapissa. Molempien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Lapin liitto, Lapin ELY, Saamelaiskäräjät, Metsähallitus, kunnat, yhdistykset, paliskunnat, Kultamuseo, Lapin maakuntamuseo. Saamelaismuseumo Siida on Suomen ainoa saamelaismuseumo, joten yhteistyötä tehdään yllirajaisesti muiden saamelaismuseumoiden ja Saamelaiskäräjien kanssa (tiedonvaihto). Lisäksi Lapin maakuntamuseo on tärkeä yhteistyökumppani (arkeologiset kohteet, lausunnot, tiedonvaihto).

Kulttuuriympäristöyöryhmässä ovat edustettuna: Lapin ELY, Museovirasto, Tornionlaakson maakuntamuseo, Lapin liitto, Saamelaismuseumo Siida, Metsähallitus / Lapin Luontopalvelut, Lapin maakuntamuseo. Alueelle on juuri perustettu Pohjois-Suomen kulttuuriympäristötoimijoiden yhteistyöryhmä, jossa ovat mukana Lapin lisäksi Kainuu ja Pohjois-Pohjanmaa. Näiden lisäksi toimivat Lapin maisematyöryhmä, Lapin rakennusperintö ry, Metsähallituksen Lapin Luontopalveluiden ja Saamelaismuseumo Siidan yhteistyöryhmä sekä Saamelaiskäräjien ja Saamelaismuseumo Siidan yhteistyöryhmä.

23 Espoon kaupunginmuseo

Henkilöresurssit: Tutkimuspäällikkö, intendentti/arkeologi, intendentti/rakennustutkimus, intendentti/arkkitehti. Sopimuksen mukaisesti kaupunginmuseo hoitaa kulttuuriympäristöön ja rakennusperintöön liittyviä asiantuntijatehtäviä toimialueellaan. Museovirasto puolestaan valvoo valtion, yliopiston ja kirkollisten rakennusten suojelua ja niiden korjauksia. Museovirasto vastaa myös rakennusperinnön suojelusta annetulla lailla suojeltujen rakennusten vaalimistyöstä. Museovirasto toimii muinaismuistolain ylimpänä valvojana.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Museovirasto, Uudenmaan ELY-keskus, Uudenmaan liitto, kunnan viranomaiset, pääkaupunkiseudun kulttuuriympäristötyötä tekevät museot, korkeakoulu ja yliopistot. Yhteistyötä muun muassa tietojärjestelmiin liittyen erityisesti Vantaan kaupunginmuseon, Tampereen kaupunginmuseon sekä Arkkitehtuurimuseon kanssa. Yhteistyöhankkeita Museoviraston kanssa, esimerkiksi Rakennettu hyvinvointihanke. Espoon kaupunginmuseo tuottaa tietoa kulttuuriympäristöistä Uudenmaan liitolle esimerkiksi maakuntakaavoja varten. Pääkaupunkiseudun kulttuuriympäristötyötä tekevien museoiden kanssa tiivistä viranomaisyhteistyötä. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: Uudenmaan kulttuuriympäristötyöryhmä (ks. edellä). Edellä mainittujen yhteistyön lisäksi kaupungin sisäinen, poikkihallinnollinen uudemman rakennuskannan korjaus- ja inventointiryhmä ”Urkki”.

24 Vantaan kaupunginmuseo

Henkilöresurssit: Kaksi rakennustutkijaa ja arkeologi. Museoviraston kanssa sovittu yhteistyösopimuksessa työnjaosta. Rakennusperintö- ja kirkkolailla suojellut kohteet kuuluvat Museovirastolle. Museovirasto myöntää tutkimusluvut arkeologisiin kaivauksiin ja tallentavat tutkimuksiin liittyvät raportit. Museovirasto antaa neuvonta-apua restauroinnin asiantuntijapalveluihin sekä tarvittaessa arkeologisiin kysymyksiin. Muilta osin museo hoitaa kaikki viranomaistehtävät kunnan alueella ja toimii korjausrakentamisen avustusten valvojana Museoviraston ja ELY-keskuksen myöntämille avustuskohteille.

Keskeiset yhteistyökumppanit: Uudenmaan ELY-keskus, Museovirasto, Uudenmaan liitto. Maakuntaliitto kutsuu kokoon maakuntakaavoja varten Uudenmaan kulttuuriympäristöasiantuntijaryhmän. Museovirasto kouluttaa, ohjeistaa ja neuvoo. ELY-keskus kutsuu kokoon Uudenmaan kulttuuriympäristöryhmän, joka koostuu Uudenmaan alueen kulttuuriympäristötoimijoista. Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä: ELY:n lisäksi mukana edustajat maakunta- ja kaupunginmuseoista, Metsähallituksesta, Uudenmaan liitosta ja Suomen kotiseutuliitosta, mukana myös aluearkkitehteja. Merkityksellistä on koulutus ajankohtaisista asioista, avustushakemusten käsittely, suojelukäytäntöjen- ja kokemusten välittäminen. Museon kulttuuriympäristötiimi on mukana Vantaan kaupungin suojeluasiainneuvottelukunnassa, kaupunkikuvaneuvottelukunnassa, arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimeenpanoryhmässä, nimistötyöryhmässä ja historiatoimikunnassa.

Liite 2. Kulttuuriympäristö voimavarana maakunnissa ja alueilla –hankkeeseen liittyvä maakuntamuseoselvitys

Kulttuuriympäristöasioiden hoitoa koskeva toimintaympäristö tulee muuttumaan merkittävästi vuonna 2019 voimaan astuvan maakuntauudistuksen myötä. Nykyisiä viranomaisia, joiden vastuulle kuuluu kulttuuriympäristöä ja maisemia koskevia tehtäviä, ovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset), maakunnan liitot, kunnat ja museoviranomaiset. Maakuntauudistuksen myötä ELY-keskukset ja maakunnan liitot lopettavat toimintansa. Tilalle tulevat uudet itsehallinnolliset maakunnat ja valtakunnallinen valtion lupa- ja valvontavirasto. Myös kuntien rooli on muuttumassa maakuntauudistuksen sekä maankäyttö- ja rakennuslain muutoksista johtuen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla on juuri valmistunut ehdotus [museopoliittiseksi ohjelmaksi](#), joka vaikuttaa kulttuuriympäristön hoitoon ja edistämiseen mm. maakuntamuseoissa. Museolain kokonaisuudistus aloitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittisen työryhmän ehdotusten perusteella. OKM aloittaa muinaismuistolain uudistuksen vuonna 2017.

Museovirasto toimii valtakunnallisena kulttuuriympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena. Alueellisella tasolla Museovirasto on sopinut tehtävien hoidosta maakuntamuseoiden kanssa. Museolain ja muinaismuistolain uudistuksen yhteydessä myös museoiden tehtäviin voi tulla muutoksia.

Näihin muutoksiin liittyen opetus- ja kulttuuriministeriö on tilannut Satakunnan Museolta selvityksen, jonka tavoitteena on

- selvittää maakuntamuseoiden tarjoamien kulttuuriympäristöpalveluiden alueellinen saatavuus ja resursointi
- kuvata maakuntamuseoiden hoitamat tehtäväkokonaisuudet kulttuuriympäristöasioissa
- tunnistaa muut kulttuuriympäristön tehtäviä hoitavat toimijat sekä tehtäväkokonaisuuksien ja toimijoiden vaihtelu maakunnittain

- selvittää maakuntamuseoiden osallistuminen alueelliseen/maakunnallisiin yhteistyöryhmiin ja –verkostoihin ja kuvata yhteistyömuodot
- tunnistaa vahvuudet ja hyvät käytännöt, joiden pohjalta tuotetaan kehittämissuhteet tehtävistä, työnjaosta ja yhteistyön järjestämisestä alueilla maakuntamuseoiden näkökulmasta

A Yleiset kysymykset

- A1** Museon nimi ja vastaajat
- A2** Nimetkää museonne hoitamat kulttuuriympäristöön liittyvät tehtäväkokonaisuudet.
- A3** Arvioi kulttuuriympäristötyön osuus museotyöstä asteikolla
- A4** Minkälaiset henkilöresurssit teillä on käytettävissä kulttuuriympäristötehtävien hoitoon? Kuvailkaa henkilökunnan osaamisalueet ja koulutustausta.
- A5** Entä rahalliset resurssit: Kuinka suuri osuus museonne budjetista kuluu kulttuuriympäristötyöhön?
- A6** Summa vuodessa, mikäli tiedossa

B Viranomaistoiminta

- B1** Hoitaako museonne kulttuuriympäristön viranomaistehtäviä?
Jos vastaus on ei, voitte jatkaa kohtaan B7.
- kyllä ei
- B2** Onko museollanne viranomaistehtäviä hoitamassa
- rakennustutkija
- arkeologi
- restaurointialan asiantuntija
- B3** Minkälaisia viranomaistehtäviä teillä on?
- B4** Viranomaisneuvottelujen määrä vuodessa?
- B5** Kulttuuriympäristöön liittyvien lausuntojen määrä vuodessa?
- B6** Museo on valittanut
- isäntäkunnan kaavoista
- muiden kuntien kaavoista
- B7** Neuvonta: Kuuluuko museonne tehtäviin kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa?
- ei kuulu
- julkisten restaurointihankkeiden ohjausta ja/tai valvontaa
- muinaisjäännostien hoidon ohjausta ja/tai valvontaa
- rakennusperinnön hoidon neuvontaa yksityisasiakkaille
- muuta kulttuuriympäristön hoidon neuvontaa

B8 Miten työ on organisoitu ja resursoitu? Työnjako muiden neuvontaa antavien tahojen kanssa?

B9 Rakennusperinnön hoitoon myönnettävät avustukset: Miten kuvailisitte avustusten merkitystä alueellanne?

B10 Muinaisjäännostien hoitoavustukset: Miten kuvailisitte avustusten merkitystä alueellanne?

B11 Osallistuttko hakemusten käsittelyyn/valvontaan/ohjaukseen? Miten?

C Asiantuntijatoiminta

C1 Tiedon tuotanto: Tekeekö museonne inventointeja ja selvityksiä?

- museo ei tee selvityksiä
- arkeologisia inventointeja
- arkeologisia kaivauksia
- rakennusinventointeja
- rakennushistoriallisia selvityksiä
- nykydokumentointia
- kulttuuriympäristöselvityksiä
- muita selvityksiä

C2 Nimeä muut selvitykset

C3 Mitkä muut tahot tekevät kulttuuriympäristöselvityksiä alueellanne ja mikä museon rooli on näissä selvityksissä?

C4 Minkä selvitysten osalta alueellanne on suurimmat puutteet?

C5 Seuraatteko kulttuuriympäristön tilaa alueellanne?

- Kyllä
- Ei

C6 Kertokaa miten

C7 Tiedon hallinta: Onko teillä käytössä jokin kulttuuriympäristön tietojärjestelmä?

- Kyllä
- Ei

C8 Järjestelmän nimi

C9 Kuka järjestelmää ylläpitää ja ketkä sitä käyttävät? Kuka vastaa kustannuksista?

C10 Kulttuuriympäristötietoisuus: Tuottaako museonne kulttuuriympäristöön liittyviä

- julkaisuja
- näyttelyitä
- luentoja
- kursseja/työpajoja
- opetusaineistoja
- muuta
- ei mitään

C11 Ohjelmatyö: Oletteko osallistuneet alueellisten tai paikallisten kulttuuriympäristöohjelmien tai -strategioiden tekoon tai muuhun ohjelmatyöhön?

- Kyllä Ei

C12 Miten ohjelmatyö on organisoitu alueellanne?

D Alueelliset verkostot ja kumppanit kulttuuriympäristötehtävissä

D1 Nimeä keskeiset yhteistyötahot maakunnallisessa kulttuuriympäristötyössä.

D2 Kuvaile työnjakoa Museoviraston, ELY-keskuksen ja maakuntaliiton kanssa.

D3 Onko teillä kulttuuriympäristöyhteistyötä muiden maakuntamuseoiden ja oman toiminta-alueen muiden museoiden kanssa? Minkälaista?

D4 Toimiiko alueellanne Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä?

- Kyllä Ei

D5 Ryhmän kokoonpano ja toiminnan merkitys maakunnassa?

D6 Oletteko mukana muissa alueellisissa yhteistyöryhmissä tai verkostoissa?

D7 Nimeä keskeiset yhteistyötahot kunnissa.

D8 Kulttuuriympäristöön liittyvä hanketoiminta ja museon rooli hankkeissa?

E Kulttuuriympäristötyön haasteet, vahvuudet ja hyvät käytännöt

E1 Maakuntamuseot kuuluvat kuntaorganisaatioon, mutta toimivat maakunnallisena kulttuuriympäristöasiantuntijana/viranomaisena.

Onko tämä aiheuttanut teille ongelmia?

- Kyllä Ei

E2 Mikäli ongelmia on ollut, miten ne ovat ilmenneet?

E3 Kuinka merkittäväksi arvioisitte työnne vaikuttavuuden alueenne kulttuuriympäristön kannalta?

E4 Mitä työvälaineitä teillä on työnne vaikuttavuuden arvioimiseksi?

E5 Mikä nykyisessä järjestelmässä on hyvää ja toimivaa? Nimeä museonne kulttuuriympäristötyössä kolme vahvuutta/parhaiten toimivaa asiaa.

E6 Mihin ongelmiin tai haasteisiin haluaisitte löytää ratkaisuja?

Nimeä museonne kulttuuriympäristötyössä kolme selvintä kehittämistä vaativaa asiaa.

E7 Minkälaiselle erityisosaamiselle museollanne olisi tarvetta?

E8 Onko museollanne jotain erityisosaamista, jota voisitte tarjota muille maakuntamuseoille?

E9 Miten arvioitte nykyisten resurssien riittävyyttä museonne kulttuuriympäristötehtävien hoidossa?

E10 Nimetkää kolme tehtävää, joista voisitte luopua.

F Maakuntaudistus ja kulttuuriympäristö

F1 Oletteko olleet mukana maakuntaudistusta valmistelevassa alueellisessa työryhmässä?

- Kyllä Ei

F2 Millaisena näette maakuntaudistuksen merkityksen kulttuuriympäristötyölle?

F3 Miten kulttuuriympäristön asiantuntijatehtävät tulisi järjestää maakuntaudistuksen jälkeen? Mikä olisi hyvä työnjako eri toimijoiden kesken?

F4 Miten kulttuuriympäristötyön kustannukset pitäisi jakaa eri toimijoiden kesken?

F5 Näettekö muutostarpeita Museoviraston ja maakuntamuseoiden välisessä yhteistyösopimuksessa?

F6 Näettekö kulttuuriympäristön suojelutyössä lainsäädännöllisiä muutostarpeita?

F7 Muuta kommentoitavaa?

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN: 978-952-263-520-4

ISBN: 978-952-263-519-8 (PDF)

ISSN: 1799-0343

ISSN: 1799-0351 (PDF)